

การวิเคราะห์ข้อมูล และประเมินผล

งานศึกษาวิจัย เรื่องการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกแบบสอบถามสัมภาษณ์ชาวไทยมุสลิม ทั้งจากครัวเรือนอิหม่าม กรรมการมัสยิด และสัปบุรุษ จากตัวอย่างชุมชนประมาณร้อยละ 15 ของชุมชนไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครทั้งหมด 152 แห่ง ทั้งนี้ได้ใช้วิธีสุ่มแบบช่วงชั้น (Stratified Random Sampling) ร่วมกับการสุ่มแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) โดยถือเกณฑ์การแบ่งเขตกรุงเทพมหานคร อายุของการสร้างมัสยิด และขนาดของชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่กระจายอยู่ในทุก ๆ กลุ่มอายุ ทุก ๆ ขนาดของชุมชน และครอบคลุมในทุกเขตย่อย นอกจากนี้ ยังได้มีการใช้การเลือกในลักษณะเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมด้วย โดยมีการเลือกสัมภาษณ์อิหม่าม กรรมการมัสยิด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลในชุมชนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

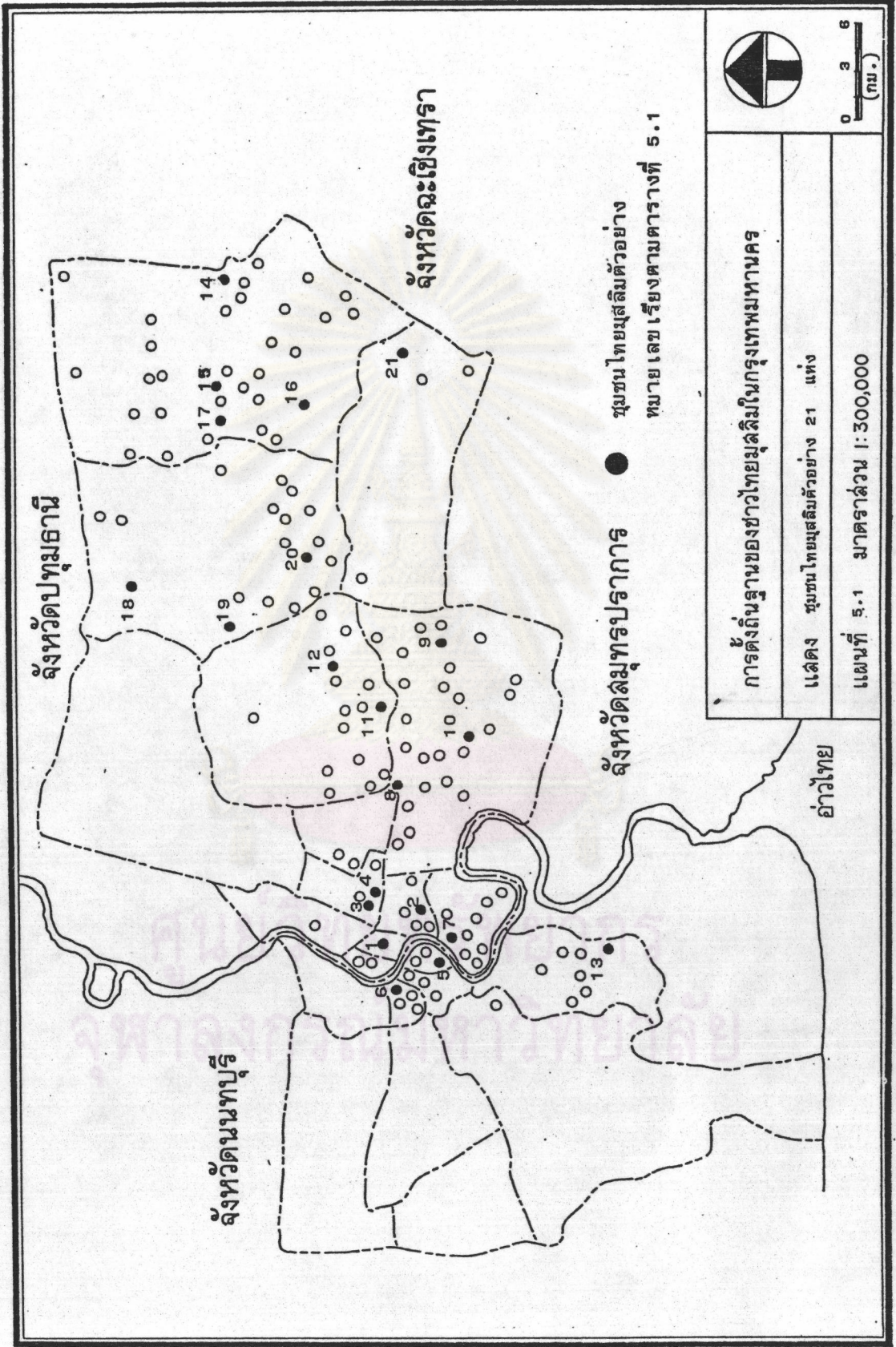
นอกจากนั้น การเก็บข้อมูลภาคสนามได้ใช้วิธีสุ่มแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) จากชุมชนที่ได้รับคัดเลือกเป็นตัวอย่างจำนวน 21 แห่ง ในพื้นที่ 12 เขต (ตารางที่ 5.1 แผนที่ 5.1) ชุมชนละ 12 ครัวเรือน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 252 ครัวเรือน การเก็บข้อมูลได้ใช้วิธีสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม ร่วมกับการสังเกตการณ์จากพื้นที่ในชุมชนที่ศึกษา

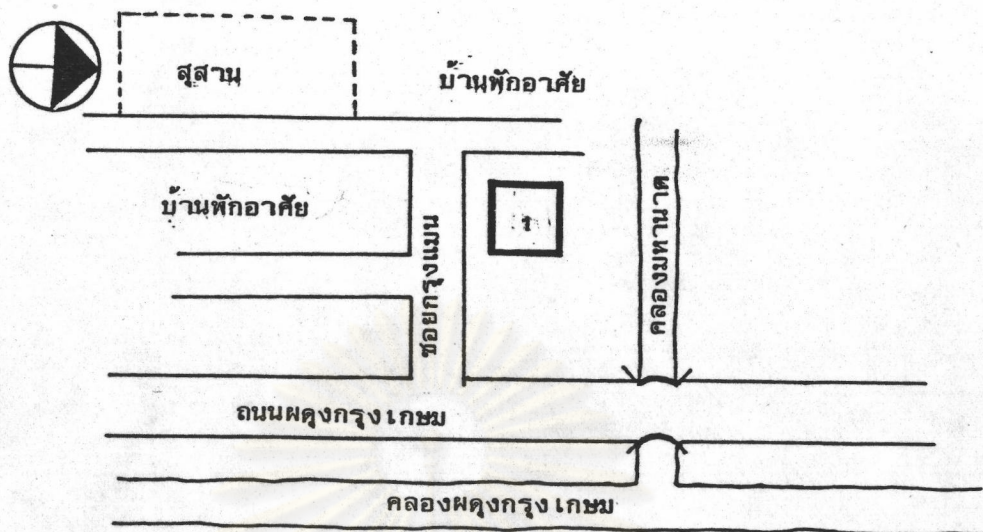
ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่างทั้งหมด 21 แห่ง ในพื้นที่ 12 เขต ซึ่งแสดงประกอบแผนผังของชุมชนไทยมุสลิมแต่ละแห่ง และแสดงข้อมูลสำคัญในด้านที่ตั้ง ความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน ขนาดของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และการใช้ที่ดินในชุมชน ตลอดจนชื่ออิหม่ามคนปัจจุบัน โดยมีลักษณะทั่วไปสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ชุมชนไทยมุสลิมตัวอย่าง

ลำดับ	ชื่อชุมชน (มีสัญชาติ)	ชื่อท้องถิ่น	เขต	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน สัปบุรุษ	อายุ (ปี)
<u>เขตชั้นใน</u>						
1	มทานาค	มทานาค	บ่อผุด	100	1,750	มากกว่า 200
2	บุรีลนะซีฮะฮ์	บุรีลนะซีฮะฮ์	บางรัก	35	250	น้อยกว่า 50
3	ซูลูกุลมุดตาคีน	บ้านครัวตะวันตก	พญาไท	70	600	101-200
4	ญามิอัลค็อยรียะฮ์	บ้านครัวกลาง	พญาไท	91	1,000	มากกว่า 200
5	สุวรรณภูมิ	สุวรรณภูมิ	คลองสาน	50	470	101-200
6	ต้นสน	ต้นสน	บางกอกใหญ่	20	1,800	มากกว่า 200
<u>เขตชั้นกลาง</u>						
7	คารู้อาบีดีน	คารู้อาบีดีน	ยานนาวา	250	1,000	50-100
8	ยามิอัลอิสลาม	คลองตัน	พระโขนง	500	1,800	50-100
9	ยามิอัลอิบาดะฮ์	ทางควาย	พระโขนง	445	1,200	101-200
10	อัลเอียะติชอม	ใหม่, หัวป่า	พระโขนง	450	3,000	มากกว่า 200
11	ยามิอัลมุดตะกีน	ลำสาลี	บางกะปิ	220	1,200	101-200
12	อัลสลาม	คลองกุ่ม	บางกะปิ	430	3,000	101-200
13	คารู่น้ำอิม	คารู่น้ำอิม	ราษฎร์บูรณะ	60	350	50-100
<u>เขตชั้นนอก</u>						
14	ฮาซานุดดีน	ศาลาแดง	หนองจอก	30	250	101-200
15	อัลสุสนา	เจียรตัม	หนองจอก	120	880	มากกว่า 200
16	ซอลีฮ์มุสลิมิน	ลำต้นกล้วย	หนองจอก	100	700	น้อยกว่า 50
17	นูรสลาม	คูน้อย	หนองจอก	65	550	101-200
18	คารู้อิบาดะฮ์	สามวา	มีนบุรี	300	1,200	101-200
19	ยามิอัลนาดียะฮ์	ลำกระโหลก	มีนบุรี	75	350	น้อยกว่า 50
20	อัครีกวา	คลองสองต้นนุ่น	มีนบุรี	180	480	น้อยกว่า 50
21	น่านาวันสุดา	ลำอ้ายแบน	ลาดกระบัง	50	300	น้อยกว่า 50

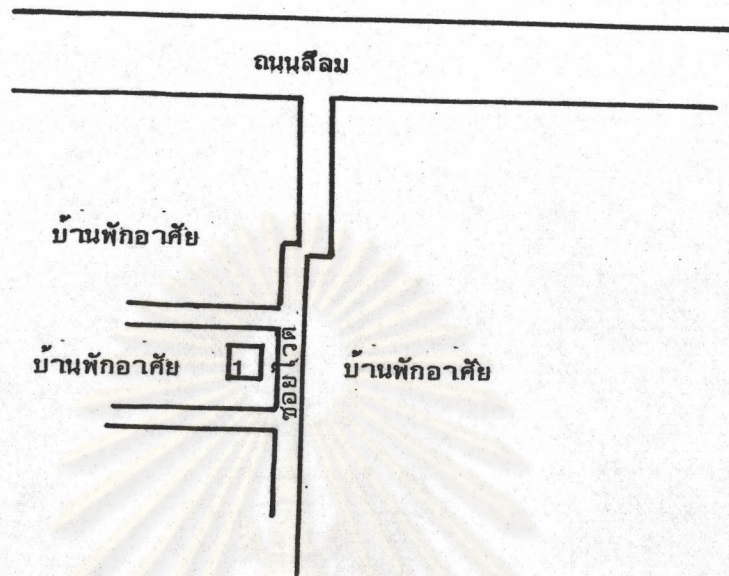

1. ชุมชนมัสยิดมทานาค

1. มัสยิด

ชุมชนมัสยิดมทานาค ตั้งอยู่ริมคลองมทานาค ถนนผดุงกรุงเกษม แขวงมทานาค เขตป้อมปราบ บรรพบุรุษของสัปบุรุษส่วนใหญ่ในชุมชนมาจากภาคใต้ ภายในชุมชนเป็นไทยมุสลิม ล้วน หรือเกือบทั้งหมด ประกอบด้วยสัปบุรุษประมาณ 100 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1750 คน สภาพที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้และคอนกรีตแออัด มีถนนคอนกรีตเพื่อให้รถยนต์แล่นเข้าออกได้ รอบนอกชุมชนเป็นย่านการค้าธุรกิจ และตลาดสดมทานาค กับตลาดไม้เบ๊ นอกจากมัสยิดแล้ว มีโรงเรียนบรูจอิสลามซึ่งเป็นของมัสยิด และสุสานการนัสการในวันศุกร์ มีสัปบุรุษที่ทำงานบริเวณ ใกล้เคียง มาร่วมทำพิธีละหมาดด้วย ส่วนการติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ เป็นไปในรูปแบบของการไปทำงาน และซื้อสิ่งของเครื่องใช้จากตลาดมทานาค และศูนย์การค้าใกล้เคียง อิหม่ามปัจจุบันชื่อ สามารถ วงศ์เสงี่ยม

2. ชุมชนมัสยิดนูรุลนะชีซะฮ์

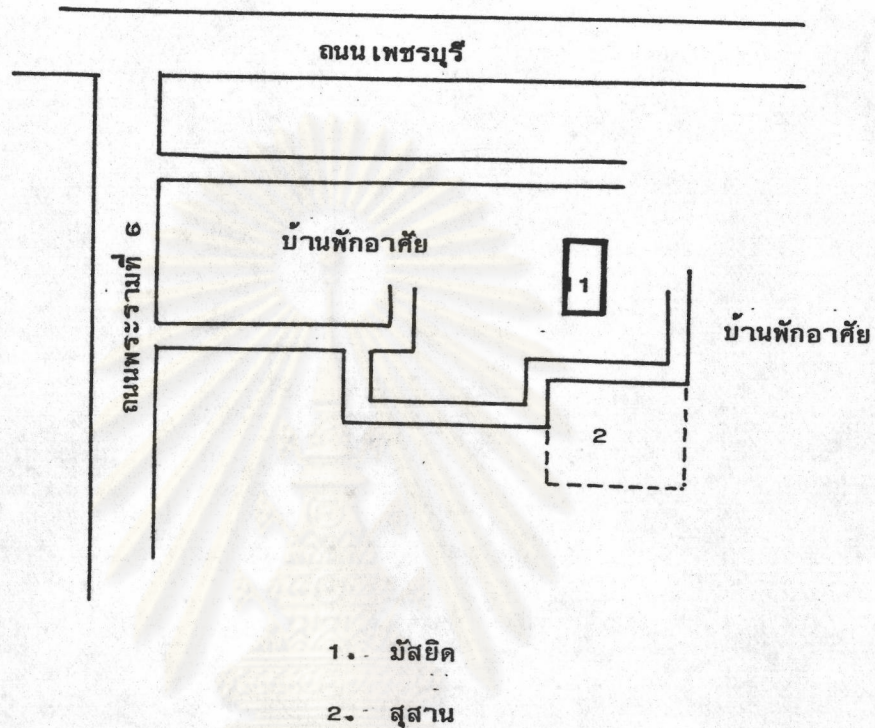

1. มัสยิด

ชุมชนมัสยิดนูรุลนะชีซะฮ์ อยู่ในซอยไผ่ ถนนสีลม แขวงสีลม เขตบางรัก บรรพบุรุษของคนส่วนใหญ่ในชุมชนอพยพจากชุมชนไทยมุสลิมบริเวณข้างเคียง สภาพทั่วไปในชุมชนเป็นบ้านพักอาศัย สร้างด้วยวัสดุประเภทไม้เป็นส่วนใหญ่และบ้านเรือนอยู่อย่างแออัด มีทางเดินคอนกรีตแคบ ๆ ขนาดชุมชนประมาณ 35 ครัวเรือน โดยมีสำมะโนประชากร 250 คน ชุมชนไม่มีสุสาน แต่ใช้ร่วมกับสุสาน ชุมชนมัสยิดฮารูณ ครอบโรงภาษี ถนนเจริญกรุง เขตบางรัก ปัจจุบันสำมะโนประชากรอพยพไปอยู่ชุมชนอื่นมาก เพราะความแออัด และราคาที่ดินซึ่งสูงขึ้นมาก เพราะรอบ ๆ ชุมชนเป็นย่านธุรกิจการค้า ถนนสีลม อิหม่ามปัจจุบันชื่อ มนัส ฟินดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

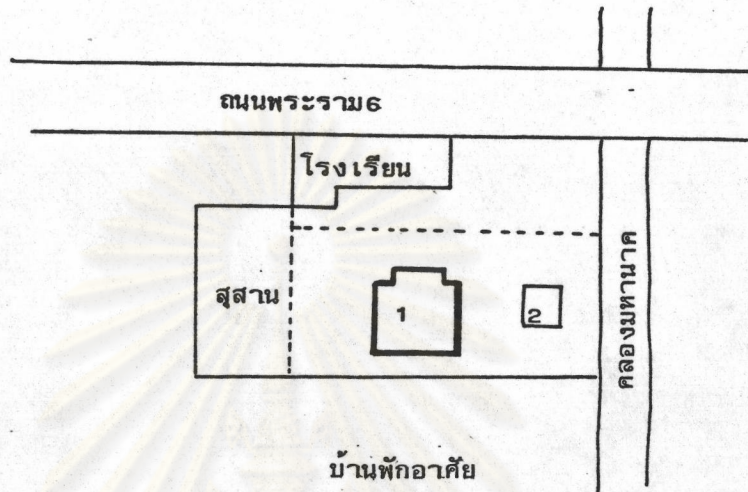
3. ชุมชนมัสยิดซูลฎุลมุตะกีน

ชุมชนมัสยิดซูลฎุลมุตะกีน หรือ บ้านครัวตะวันตก ตั้งอยู่ถนนพระรามที่ 6 แขวงถนนเพชรบุรี เขตพญาไท ติดกับชุมชนบ้านครัวกลางซึ่งเป็นอีกชุมชนมุสลิมหนึ่ง บรรพบุรุษของบุคคลในชุมชนอพยพมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ภายหลังได้อาสาบกับพม่าจนได้รับชัยชนะในศึกเก้าทัพ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินนอกคูเมือง ให้อยู่อาศัย ต่อมาจึงได้สร้างเป็นมัสยิดขึ้น ขนาดของชุมชนปัจจุบัน 70 ครัวเรือน สักปรุประมาณ 600 คน สภาพชุมชนเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น อยู่อย่างแออัดปะปนกับชุมชนบ้านครัวกลาง มีทางเดินคอนกรีตเล็ก ๆ ในชุมชน มีสุสานของมัสยิด อิหม่ามปัจจุบันชื่อ จำลอง พิมานรักษ์

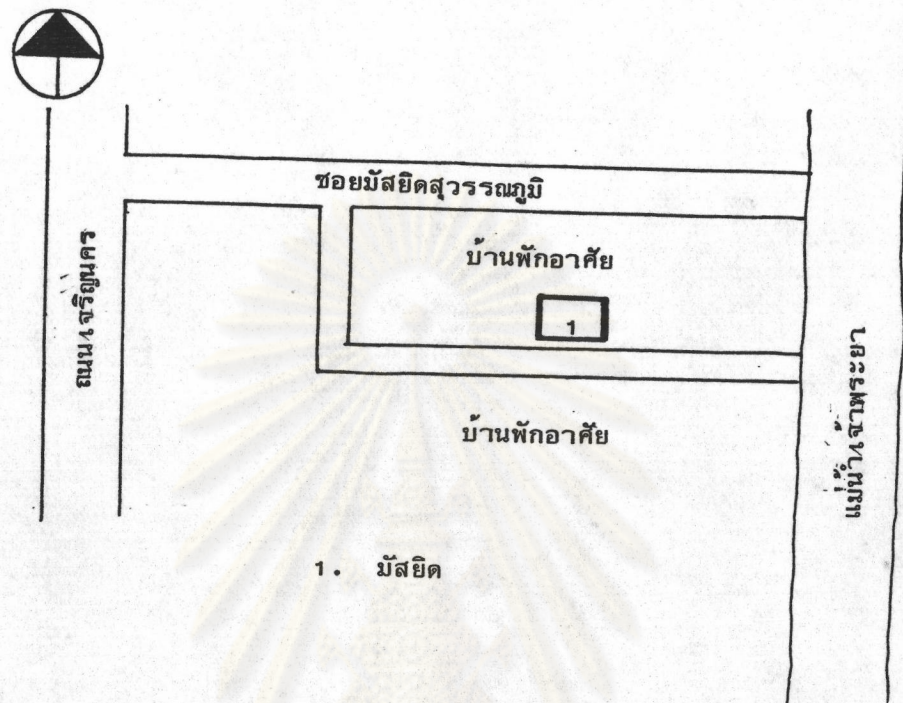
4. ชุมชนมัสยิดญามิฮัลค็อยริยะฮ์

- 1. มัสยิด
- 2. หอโดม

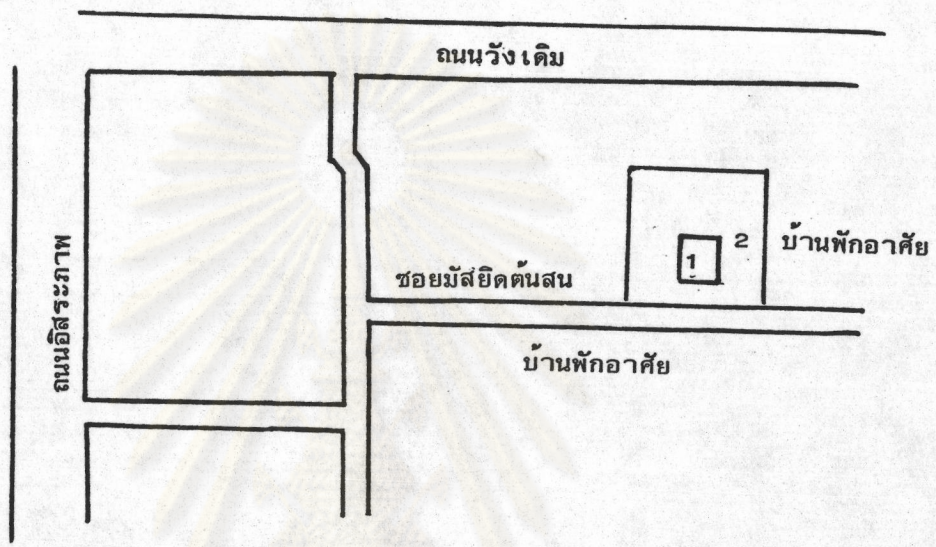
ชุมชนมัสยิดญามิฮัลค็อยริยะฮ์ หรือ บ้านครัวกลาง ตั้งอยู่ที่ถนนพระราม 6 ติดคลองมหนาค แขวงถนนเพชรบุรี เขตพญาไท บรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ เป็นเขมรมุสลิมที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยากว่า 200 ปี มาแล้ว ปัจจุบันมีชาวไทยมุสลิมประมาณร้อยละ 70-80 ของประชาชนในชุมชนทั้งหมด ซึ่งมีประมาณ 91 ครัวเรือน สืบบุรุษกว่าพันคน ภายในชุมชนเป็นบ้านพักอาศัยที่ยังพอมิผู้รู้ภาษาเขมรอยู่บ้าง สภาพชุมชนเกือบทั้งหมดเป็นบ้านไม้คั่นข้างแออัด แวดล้อมด้วยย่านธุรกิจการค้า นอกจากมัสยิดในชุมชนมีโรงเรียนบ้านครัววิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ระดับประถมศึกษา และสุสานอยู่ใกล้กัน สำหรับการติดต่อกับชุมชนอื่น สืบบุรุษในชุมชนนิยมจ่ายตลาดที่เจริญผล และซื้อสินค้าเครื่องใช้ที่ศูนย์การค้ามาบุญครอง อิหม่ามปัจจุบันชื่อ สมาน สุททะ เลข

5. ชุมชนมัสยิดสุวรรณภูมิ

ชุมชนมัสยิดสุวรรณภูมิ ตั้งอยู่ชอยมัสยิดสุวรรณภูมิ ถนนเจริญนคร แขวงคลองตันใต้ เขตคลองสาน บรรพบุรุษจำนวนมากมีความรู้ด้านการเดินเรือซึ่งอพยพมาจากจังหวัดตราด และจากชุมชนบ้านครัว เขตพญาไท อายุของชุมชนมากกว่าร้อยปี ปัจจุบันเป็นชุมชนขนาดเล็ก บ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ เป็นบ้านไม้ อยู่อย่างแออัด ประมาณ 50 ครัวเรือน สับปะรุษ 470 คน ภายในชุมชนมีทางเดินคอนกรีตแคบ ๆ ยกสูง การซื้อสิ่งของเครื่องใช้นอกจากตลาดใกล้บ้านแล้ว มักจะซื้อจากศูนย์การค้าบริเวณวงเวียนใหญ่ซึ่งมีหลายแห่ง อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ศักดิ์ หมั่นตระกูล

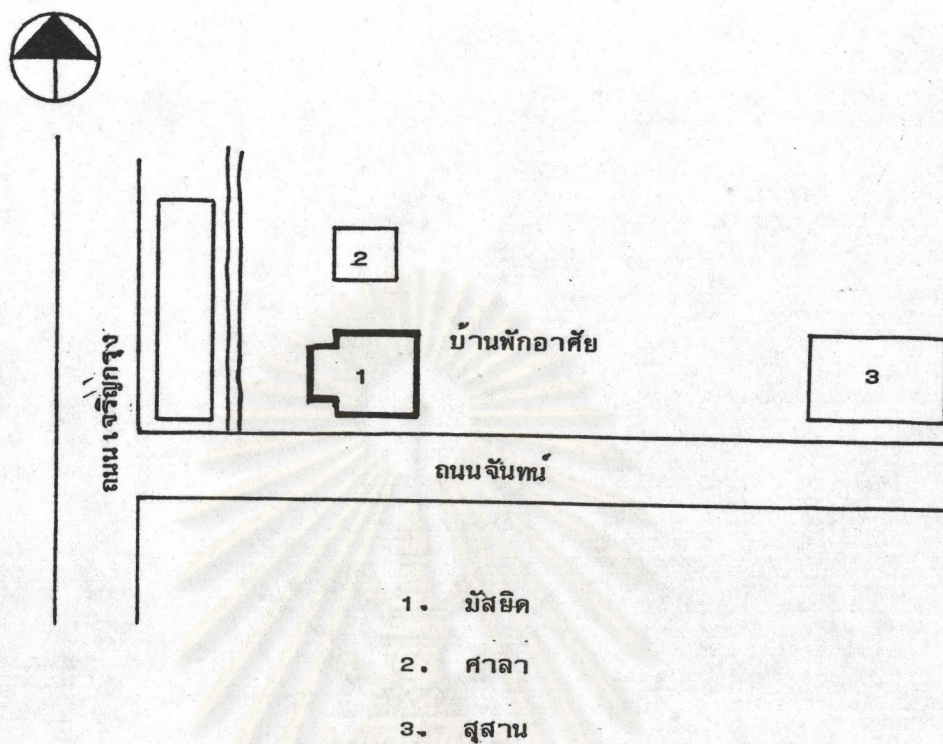
6. ชุมชนมัสยิดคันสน

- 1. มัสยิด
- 2. สุสาน

ชุมชนมัสยิดคันสน ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ จัดเป็นชุมชนไทยมุสลิมที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง มีอายุมากกว่า 200 ปี บรรพบุรุษของ สัปบุรุษที่ขึ้นทะเบียนกับมัสยิดคันสนอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีครัวเรือนมุสลิมอยู่ไม่มากนัก โดยอยู่ปนกับชนกลุ่มอื่น ๆ รอบ ๆ ศูนย์กลางในปัจจุบัน มีครัวเรือนน้อยกว่า 20 หลังคาเรือน ที่นับถือศาสนาอิสลาม สภาพความเป็นอยู่ในชุมชนค่อนข้างแออัด มีทางเดินเป็นคอนกรีตเล็ก ๆ สัปบุรุษส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยในชุมชนอื่น ๆ แต่จะมาประกอบพิธีทางศาสนาในมัสยิดเก่าแก่แห่งนี้ ในวันสำคัญประมาณ 1800 คน ภายในชุมชนนอกจากมัสยิดแล้ว มีสุสาน และสมาคมสนธิอิสลาม อิหม่ามปัจจุบันชื่อ สมาน ศรีวรรณยศ

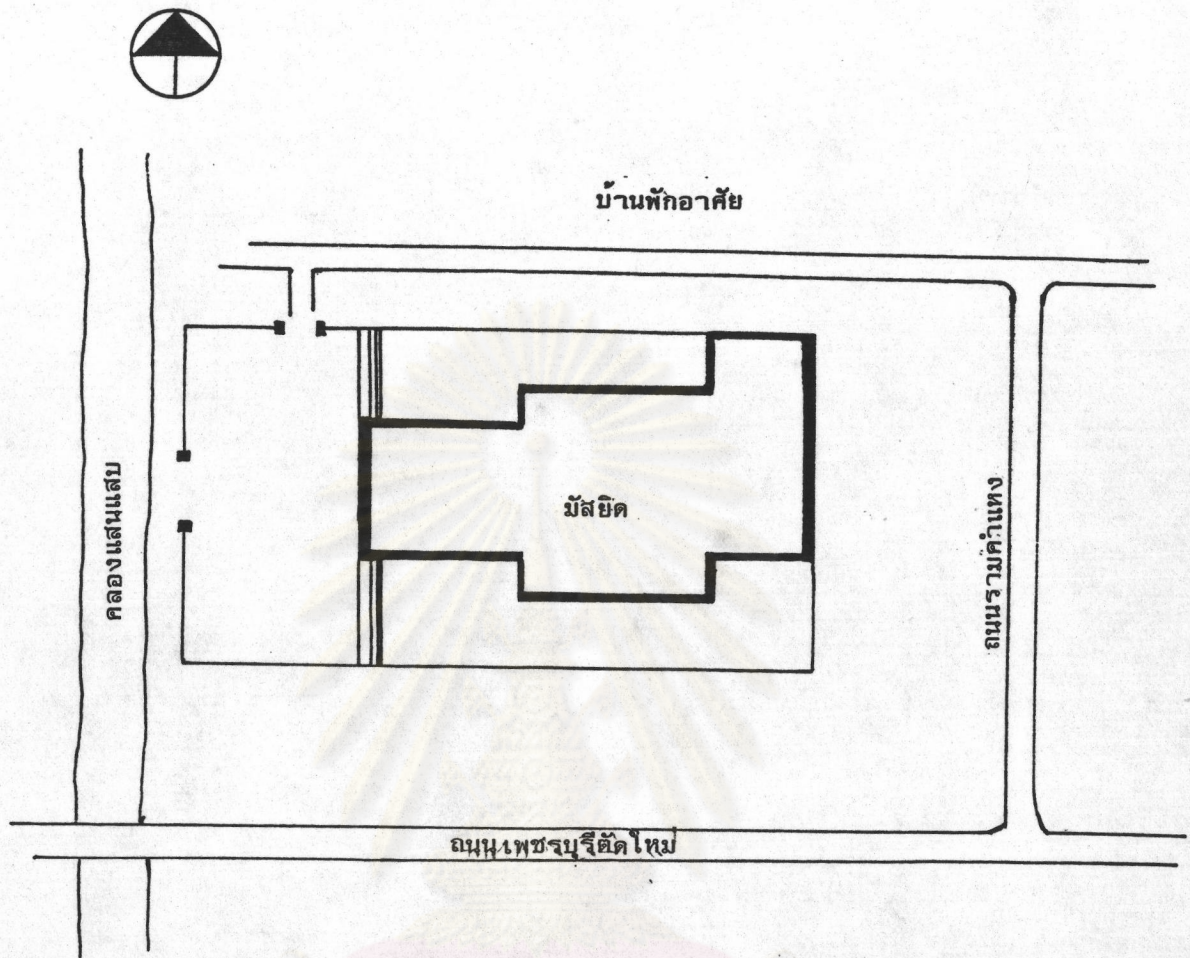
7. ชุมชนมัสยิดคารูอาบีดิน

ชุมชนมัสยิดคารูอาบีดิน ศูนย์กลางชุมชนอยู่ถนนจันทน์ ต่อกับถนนเจริญกรุง
 แขวงวัดพระยาโกกร เขตยานนาวา ขนาดชุมชน 250 ครัวเรือน สัมบุรุษมากกว่า 1000 คน
 กระจายอยู่ห่างจากศูนย์กลาง โดยอยู่อาศัยเป็นละแวก ย่าน ซอยแสงจันทร์ ตรอกพญานคร
 และตรอกจันทน์ ชุมชนนี้ไม่มีผู้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับบรรพบุรุษได้ ทราบเพียงว่ามัสยิดมีอายุมาก
 กว่าร้อยปี โดยมีสุสานห่างออกไปประมาณหนึ่งกิโลเมตร ส่วนภายในศูนย์กลางชุมชนมีบ้านพักอาศัย
 สร้างด้วยไม้ประมาณ 40 ครัวเรือน อิหม่ามปัจจุบันชื่อ มะหะหมัด บินอิศริส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

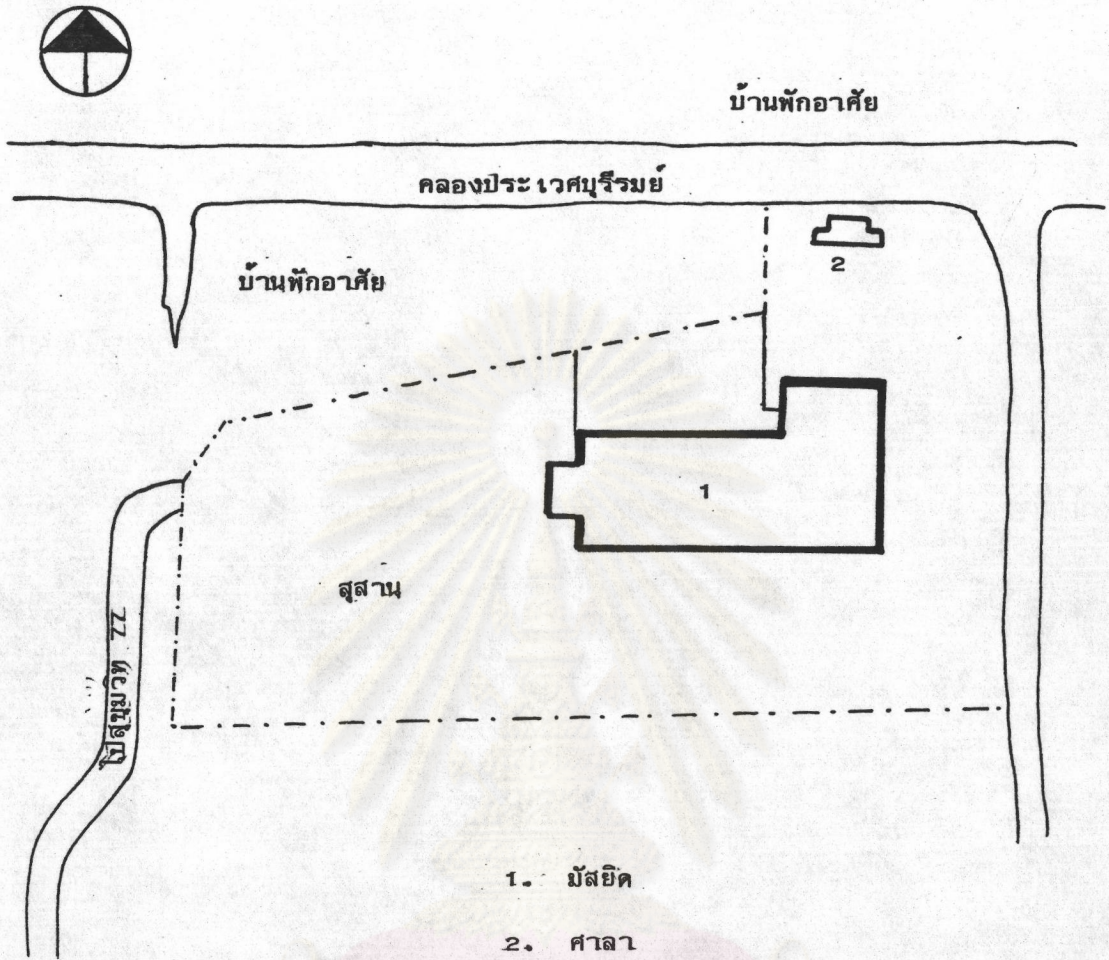
๘. ชุมชนมัสยิดยามิอุลอิสลาม

ชุมชนมัสยิดยามิอุลอิสลาม หรือ สุเหร่าคลองตัน เป็นมัสยิดขนาดใหญ่ ใ้โล่ง ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบใกล้ทางแยกคลองตัน แขวงคลองตัน เขตพระโขนง ผู้สร้างมัสยิดอพยพจากชุมชนมัสยิดสามอิน แขวงคลองตัน กว่าร้อยปีแล้ว เมื่อสร้างมัสยิดหลังปัจจุบันมีสัปบุรุษที่ขึ้นทะเบียนของมัสยิดจำนวนประมาณ 500 ครอบครัว หรือ 1800 คน ลักษณะบ้านเรือนของสัปบุรุษกระจายตามแนวยาวของลำคลอง ส่วนบริเวณใกล้มัสยิดเป็นย่านชุมชนบริเวณคลองตัน มีผู้นับถือศาสนาพุทธปะปนอยู่ ปัจจุบันใช้สุสานของมัสยิดสามอิน และบ้านป่าซึ่งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนนี้

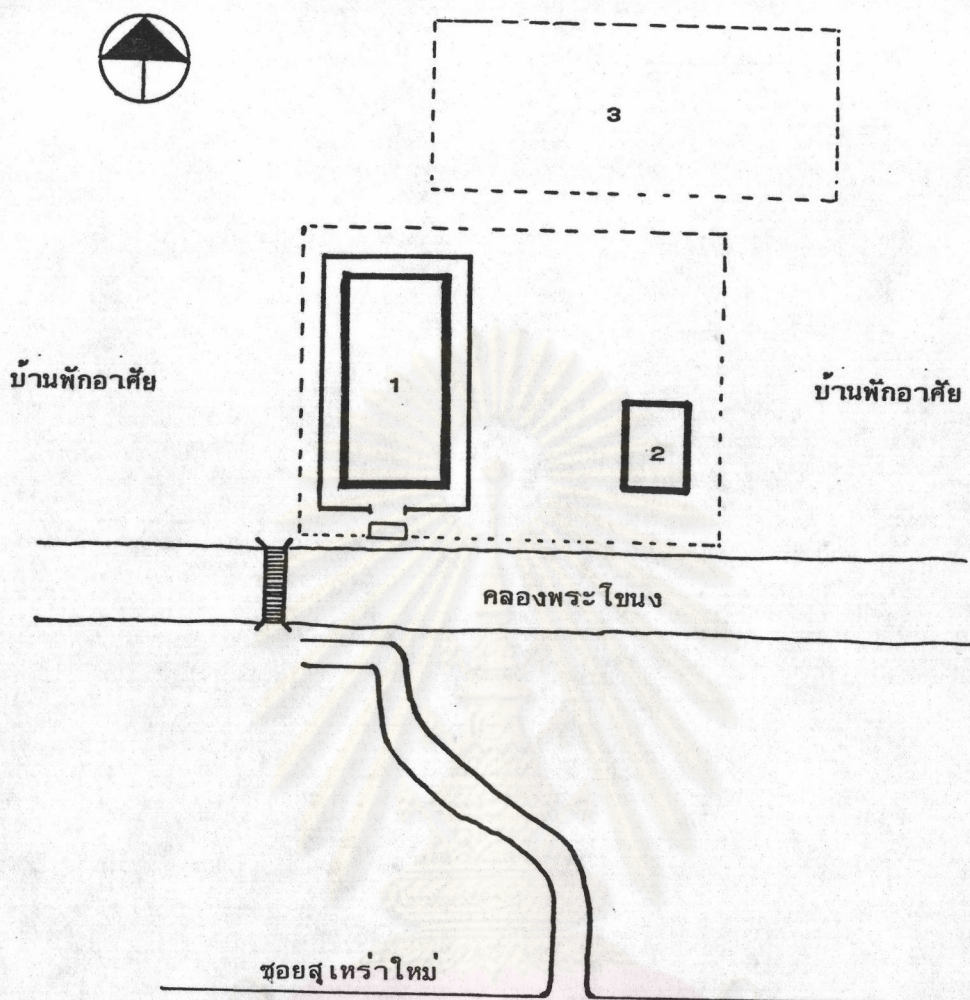
อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ประสิทธิ์ อามีนเซ็น

๑. ชุมชนมัสยิดยามิล้อิบาคะห์

ชุมชนมัสยิดยามิล้อิบาคะห์ หรือสุเหร่าทางควาย เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่ง สืบบุรุษ
 ของชุมชนมีบ้านพักเรียงรายตามสองฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์ แขวงประเวศ เขตพระโขนง
 จำนวนประมาณ 445 ครัวเรือน หรือ 1200 คน บรรพบุรุษอพยพมาจากภาคใต้สมัยรัชกาลที่ 1
 ปัจจุบันยังมีผู้รักษาอายุรืออยู่บ้าง และใช้พูดกันเฉพาะในครัวเรือน สิ่งปลูกสร้างอื่นนอกจากมัสยิด
 ได้แก่ กุสวาน และโรงเรียนศาสนา ซึ่งรวมมิตรอิสลามสืบบุรุษสัมพันธ์ด้านซื้อขายกับตลาดพระโขนง
 อีหม่ามปัจจุบันชื่อ มุฮำมีดีน อับดุลเลาะห์

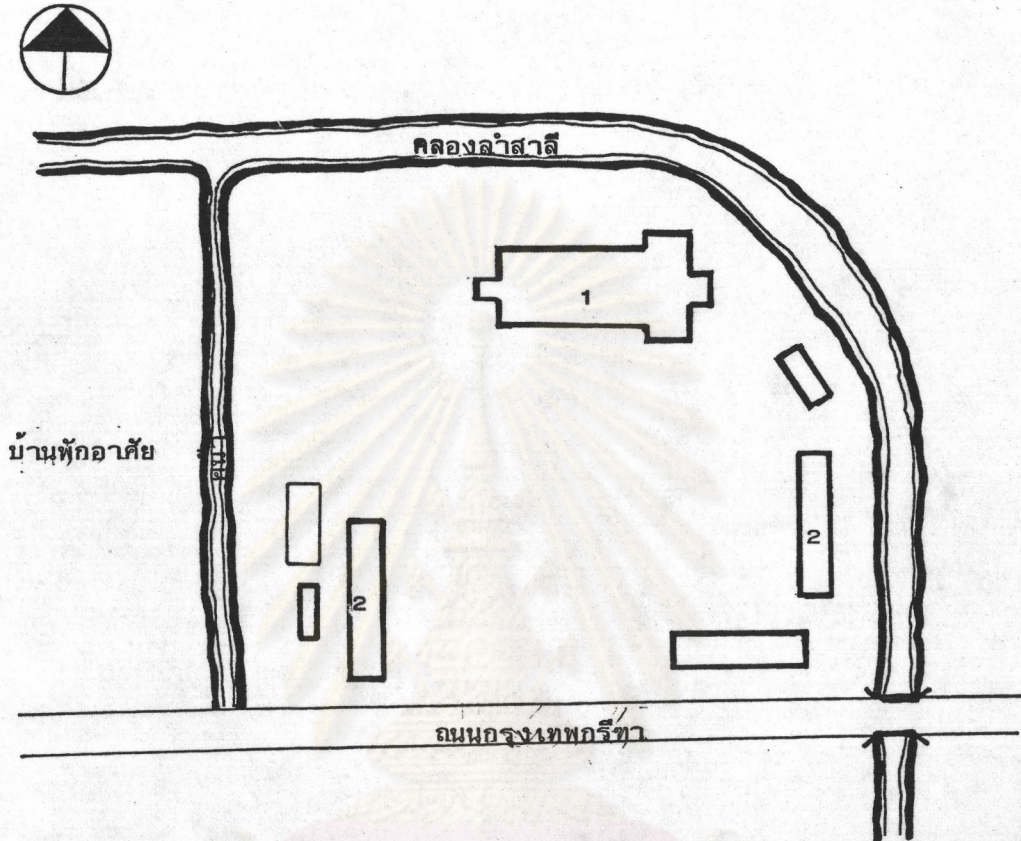
10. ชุมชนมัสยิดอัลเอียะติชอม

1. มัสยิด
2. โรงเรียนศาสนา
3. โรงเรียนสุเหร่าใหม่

ชุมชนมัสยิดอัลเอียะติชอม หรือชุมชนหัวป่า หรือสุเหร่าใหม่ เป็นมัสยิดเก่าแก่แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ริมคลองพระโขนง แขวงสวนหลวง เขตพระโขนง อาคารของมัสยิดปัจจุบันสร้าง พ.ศ. 2512 มีขนาดใหญ่ ศิลปแบบอิสลามสวยงามมาก ขนาดของชุมชน 450 ครัวเรือน หรือ 3000 คน บรรพบุรุษอพยพมาจากภาคใต้กว่า 200 ปีมาแล้ว ชุมชนนี้มีขนาดใหญ่ ปัจจุบันการเคหะแห่งชาติ ได้พัฒนาชุมชนให้มีทางเดินคอนกรีต และมีน้ำประปาอย่างทั่วถึง สิ่งปลูกสร้างอื่นในชุมชนได้แก่ โรงเรียนศาสนา และโรงเรียนสุเหร่าใหม่ สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับชุมชนเขต บางกะปิ อิหม่ามปัจจุบันชื่อ จำรัส จรกา

11. ชุมชนมัสยิดยามีอุลุมุดตะกิน

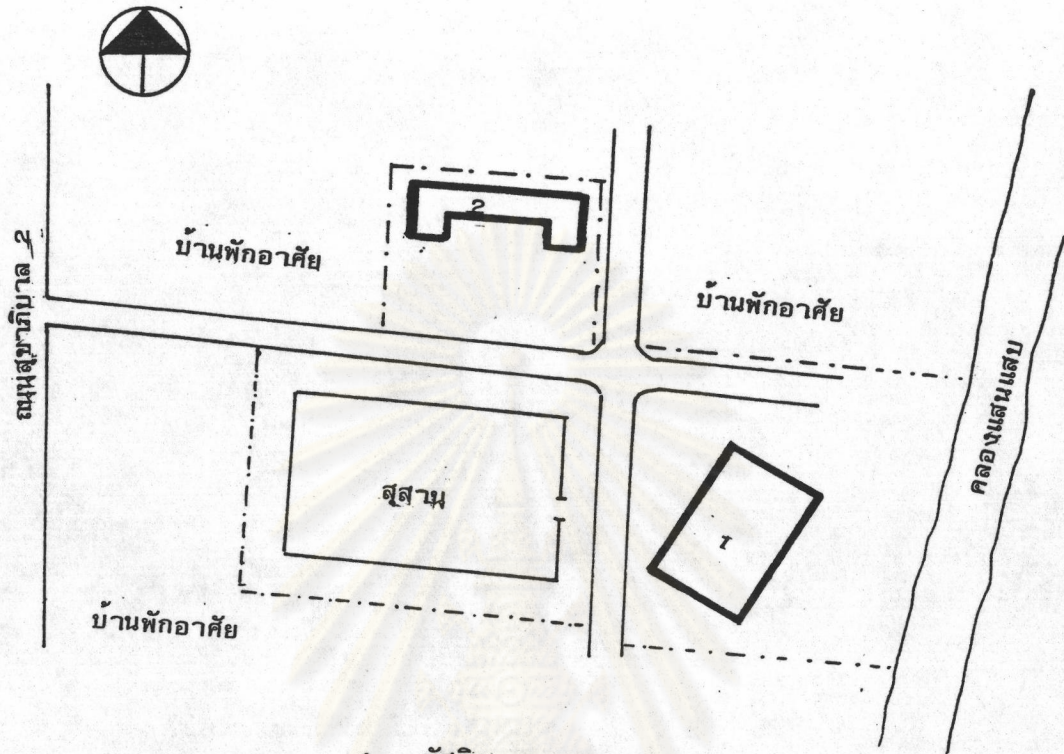

1. มัสยิด

2. โรงเรียนสุเหร่าลำสาละ

ชุมชนมัสยิดยามีอุลุมุดตะกิน หรือสุเหร่าลำสาละ ตั้งอยู่ริมถนนกรุงเทพกรีฑา ริมคลองลำสาละ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ ภายในชุมชนเป็นบ้านพักอาศัยของไทยมุสลิม เกือบทั้งหมด โดยมีบรรพบุรุษมาจากภาคใต้กว่า 200 ปีมาแล้ว แต่มัสยิดหลังปัจจุบันเพิ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. 2492 โดยสร้างด้วยวัสดุประเภทไม้ ชั้นเดียว ชุมชนนี้มีสัปบุรุษ 220 ครอบครัว หรือ 1200 คน สภาพรอบชุมชนเป็นทุ่งนา สวน และบ่อเลี้ยงปลา สิ่งปลูกสร้างในชุมชนนอกจากมัสยิดแล้ว มีโรงเรียนสุเหร่าลำสาละ สังกัดกรุงเทพมหานคร และโรงเรียนสอนศาสนาขนาดใหญ่ อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ฮำมะเด็น กลิ่นมาลัย

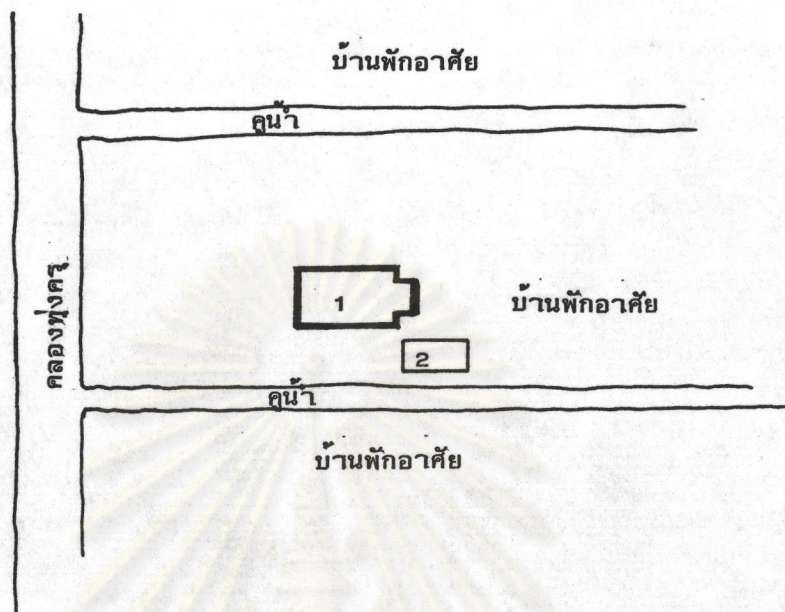
12. ชุมชนมัสยิดอิสลาม

1. มัสยิด
2. โรงเรียนศาสนา

ชุมชนมัสยิดอิสลาม หรือสุเหร่าคลองกุ่ม ตั้งอยู่ใกล้ตลาดบางกะปิ แขวงคลองกุ่ม เขตบางกะปิ บรรพบุรุษของคนในชุมชนอพยพมาจากภาคใต้ มัสยิดเดิมสร้างด้วยไม้ 2 หลัง ต่อมาจึงสร้างใหม่รวมกันเป็นหลังเดียว สัปบุรุษจึงมีจำนวนมากถึง 430 ครัวเรือน หรือเกือบ 3000 คน โดยกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กลางชุมชน สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ในชุมชน ได้แก่ สุสาน และโรงเรียนสอนศาสนา อิหม่ามปัจจุบันชื่อ มนูญ วิทยานนท์

13. ชุมชนมัสยิดคารุนน้ำอึม

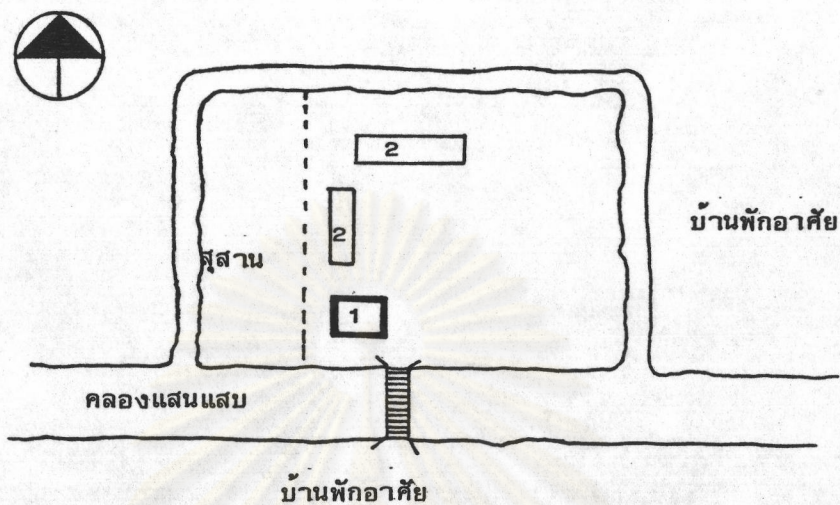

1. มัสยิด
2. โรงเรียนศาสนา

ชุมชนมัสยิดคารุนน้ำอึม ตั้งอยู่ใกล้คลองทุ่งครุ แขวงทุ่งครุ เขตราชบุรีบูรณะ ขนาดชุมชน 60 ครัวเรือน สंपบุรุษมีจำนวน 350 คน บรรพบุรุษของคนในชุมชนอพยพมาจากอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการเมื่อประมาณ 70 ปี มาแล้ว มัสยิดปัจจุบันสร้างใหม่ เป็นอาคารคอนกรีตขนาดใหญ่ สถาปัตยกรรมแบบอาหรับ มีลักษณะสวยงาม มีโรงเรียนศาสนาอยู่ใกล้ ๆ สภาพรอบ ๆ ชุมชน เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น โดยใช้บริการของตลาดทุ่งครุในอิหม่ามปัจจุบันชื่อ ฮัจญีเลาะห์ ดาวแย้ม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

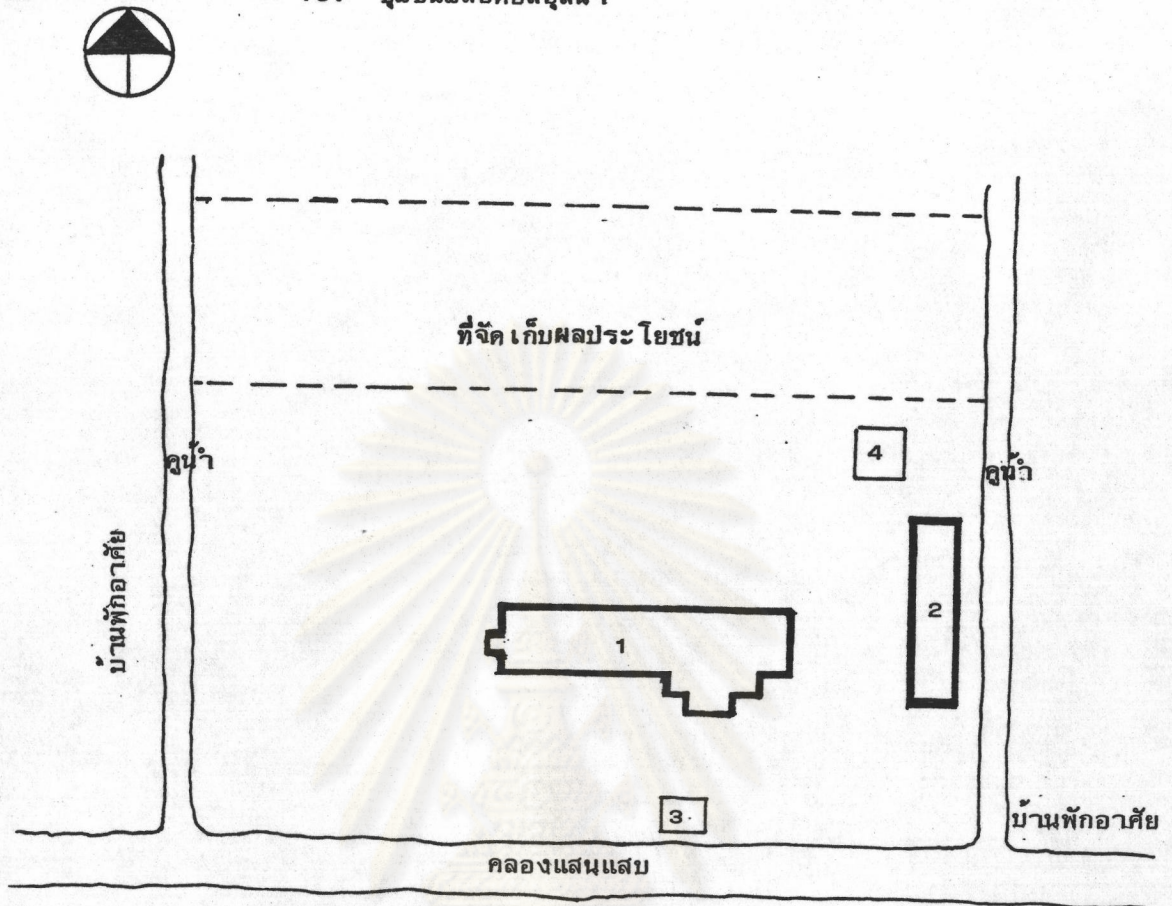
14. ชุมชนมัสยิดฮาซานุดดีน

1. มัสยิด
2. โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ชุมชนมัสยิดฮาซานุดดีน หรือสุเหร่าศาลาแดง ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก บรรพบุรุษของสัปบุรุษส่วนใหญ่ในชุมชนมาจากภาคใต้ ขนาดของชุมชนประมาณ 30 ครัวเรือน มีจำนวนสัปบุรุษ 250 คน เดิมเคยมีสัปบุรุษมากกว่านี้ แต่เนื่องจากการสร้างมัสยิดอีกแห่งหนึ่ง ในบริเวณใกล้เคียง สัปบุรุษจึงแยกออกไป สภาพชุมชนเป็นแบบชนบท แวดล้อมด้วยทุ่งนา บ้านเรือนของสัปบุรุษกระจายเรียงรายสองฝั่งคลองแสนแสบ โดยมีผู้นับถือศาสนาพุทธปะปนอยู่บ้าง การสัญจรใช้ได้ทั้งทางน้ำคือ คลองแสนแสบ และถนนผดุงพันธ์ ภายในชุมชนมีโรงเรียนประชาบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร และสุสานของชุมชน ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น สัปบุรุษติดต่อกับตลาด และเขตหนองจอก อิหม่ามปัจจุบันชื่อ สมาน มะแอ

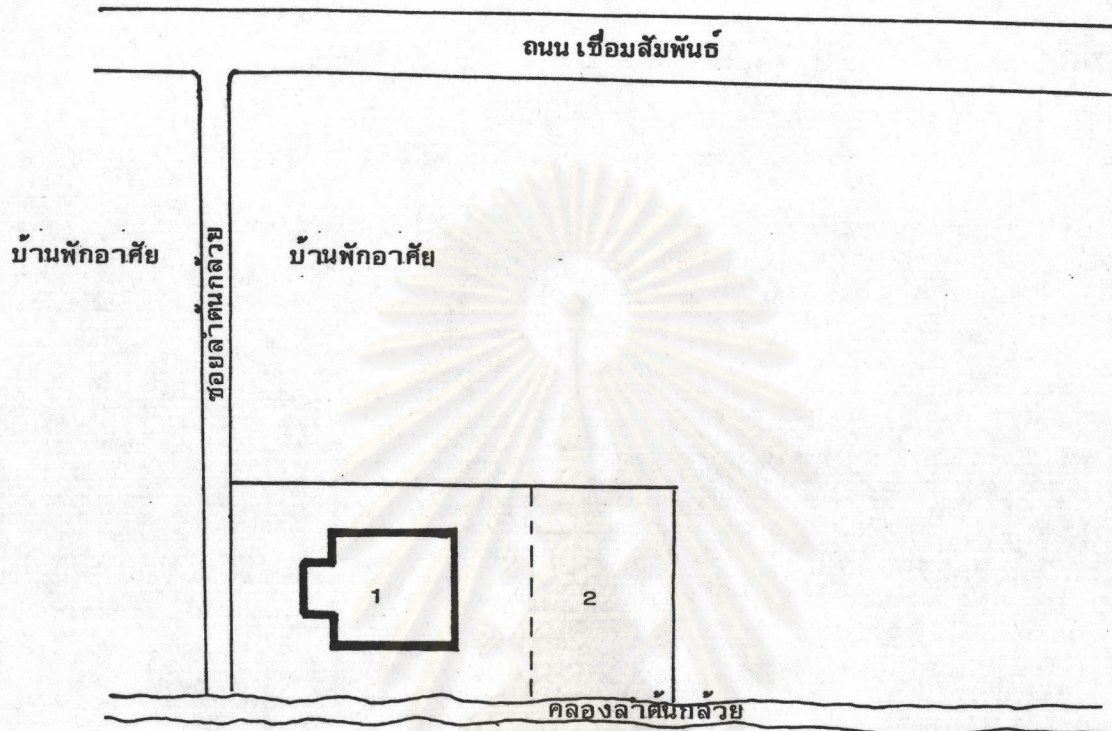
15. ชุมชนมัสยิดอัลสุสนา

1. มัสยิด	3. ศาลา
2. โรงเรียนศาสนา	4. บ้านผู้ดูแลมัสยิด

ชุมชนมัสยิดอัลสุสนา หรือสุเหร่าเจียรต๊ับ ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก เป็นชุมชนเก่าแก่มากแห่งหนึ่งในเขตหนองจอก เล่ากันว่า มัสยิดอัลสุสนา เป็นมัสยิดแห่งแรกของกลุ่มไทยมุสลิมที่อพยพมาจากภาคใต้ (ปัตตานี) สภาพชุมชนโดยทั่วไป เป็นสวน และนาไร่ สภาพบ้านเรือนกระจายอยู่ห่าง ๆ กัน และจะหนาแน่นมากขึ้น บริเวณริมคลองแสนแสบ ภายในชุมชนมีมัสยิด โรงเรียนศาสนา และที่จัดเก็บผลประโยชน์ ขนาดของชุมชน 120 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 880 คน อิหม่ามปัจจุบันชื่อ สมัย สุมาลัยศักดิ์

16. ชุมชนมัสยิดซอลีซุลมุสลิมิน

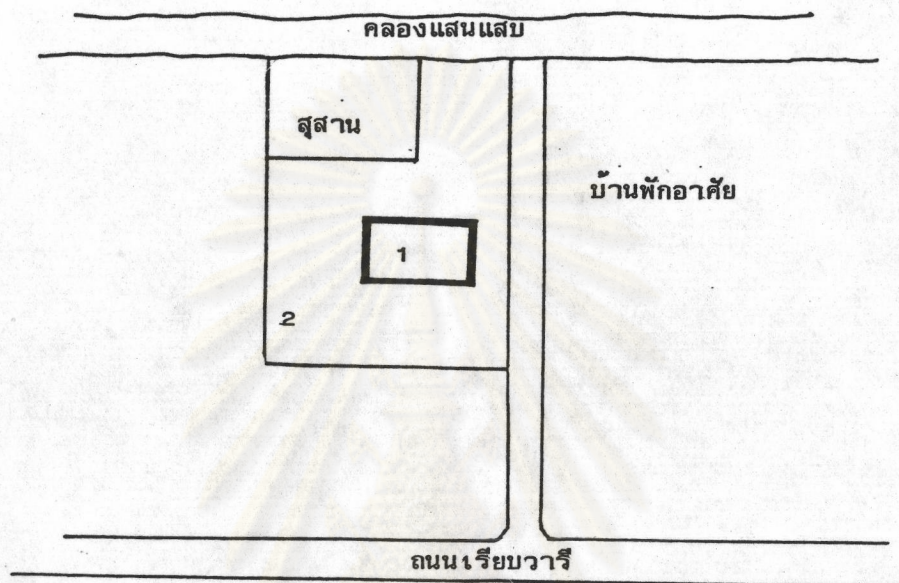

1. มัสยิด

2. สุสาน

ชุมชนมัสยิดซอลีซุลมุสลิมิน หรือสุเหร่าลำต้นกล้วย อยู่ริมคลองขุดใหม่ (ลำต้นกล้วย) ถนนเชื่อมสัมพันธ์ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก ขนาดของชุมชน 100 ครัวเรือน มีจำนวน สัปบุรุษ 700 คน บรรพบุรุษอพยพมาจากบริเวณใกล้เคียง และสร้างมัสยิดหลังแรกเมื่อ พ.ศ. 2490 นอกจากมัสยิดแล้ว ภายในชุมชนยังมีสุสาน สภาพบ้านพักอาศัยของสัปบุรุษกระจายอยู่ทั่วไป สภาพรอบชุมชน เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชาชนมีอาชีพทำนา จำนวนไม่น้อย สิ่งของเครื่องใช้ ประจำวันซื้อจากเขตหนองจอก อิหม่ามปัจจุบันชื่อ อรุณ ทองเจือ

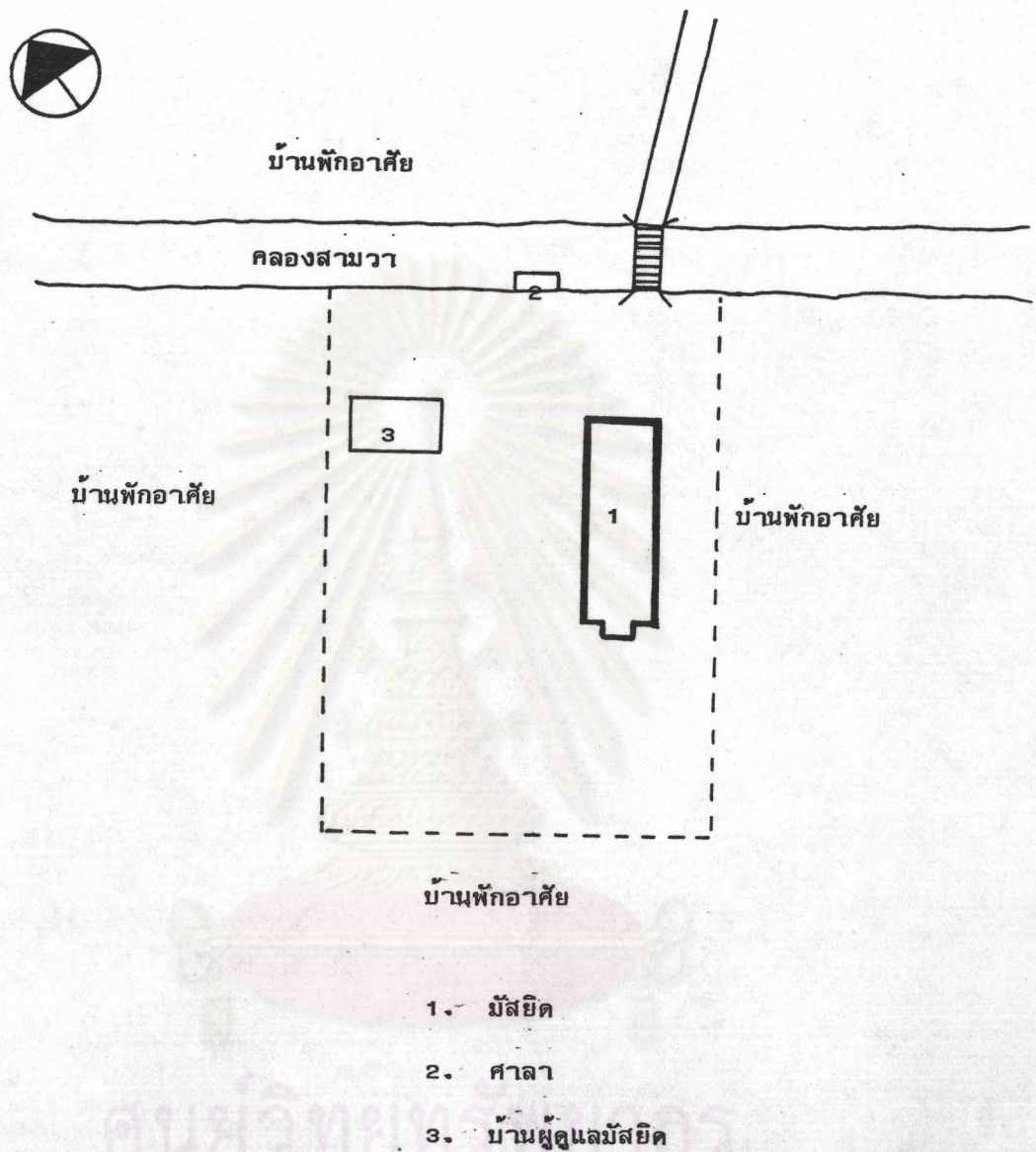
17. ชุมชนมัสยิดนุรุลลาม

1. มัสยิด
2. โรงเรียนศาสนา

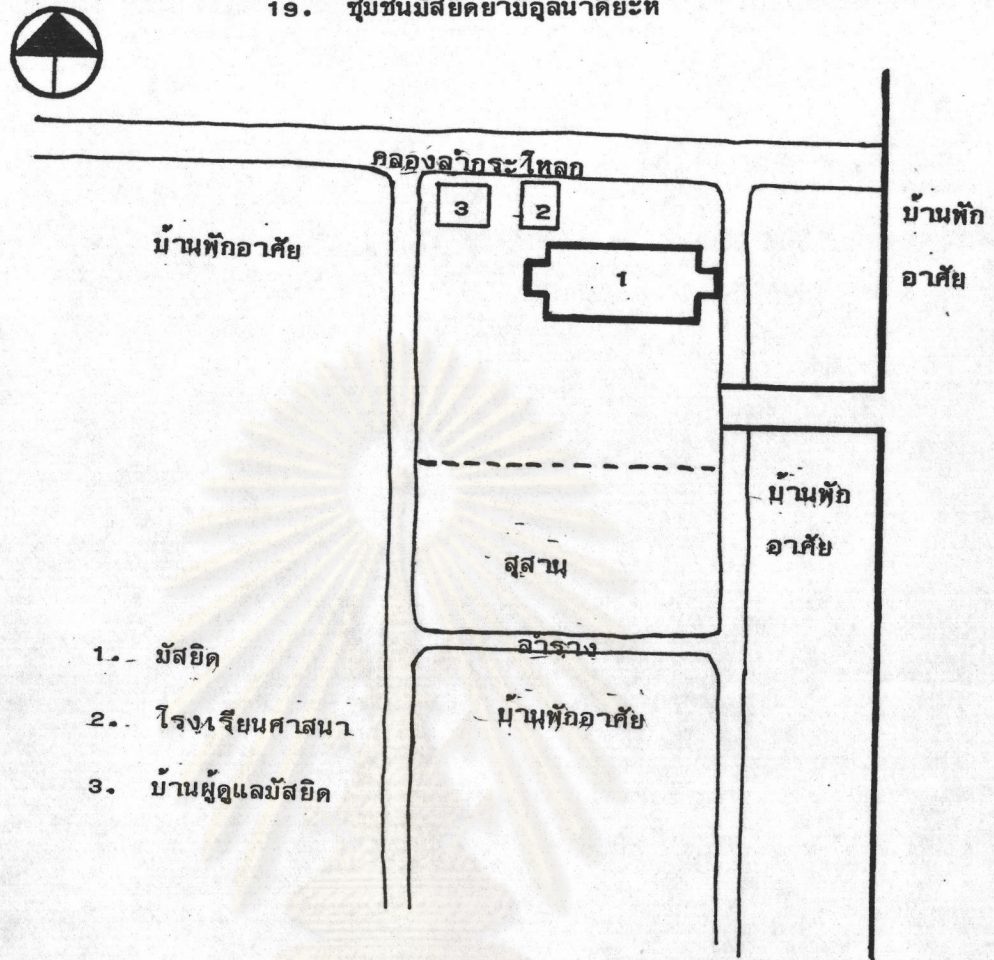
ชุมชนมัสยิดนุรุลลาม หรือ มัสยิดคูน้อย ตั้งอยู่ริมถนนเรียบวารี แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก บรรพบุรุษของคนส่วนใหญ่ในชุมชนอพยพจากภาคใต้ สมัยรัชกาลที่ 1 สภาพบ้านพักอาศัย กระจายไม่หนาแน่น บริเวณใกล้มัสยิด มีสุสานและโรงเรียนสอนศาสนา นอกนั้น จะมีบ้านพักอาศัยทั้งริมถนนเรียบวารีและริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นชนบทมีนาไร้จำนวนมาก ขนาดของชุมชนมี 65 ครัวเรือน มีจำนวนสัปบุรุษประมาณ 550 คน สัปบุรุษมีความสัมพันธ์กับชุมชนหนาแน่นของเขตนีนบุรี และเขตหนองจอก เพราะการเดินทางสะดวกทั้งสองแห่ง อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ฮัจญีหมัด ปานมณี

18. ชุมชนมัสยิดคารูอิบาตะห์

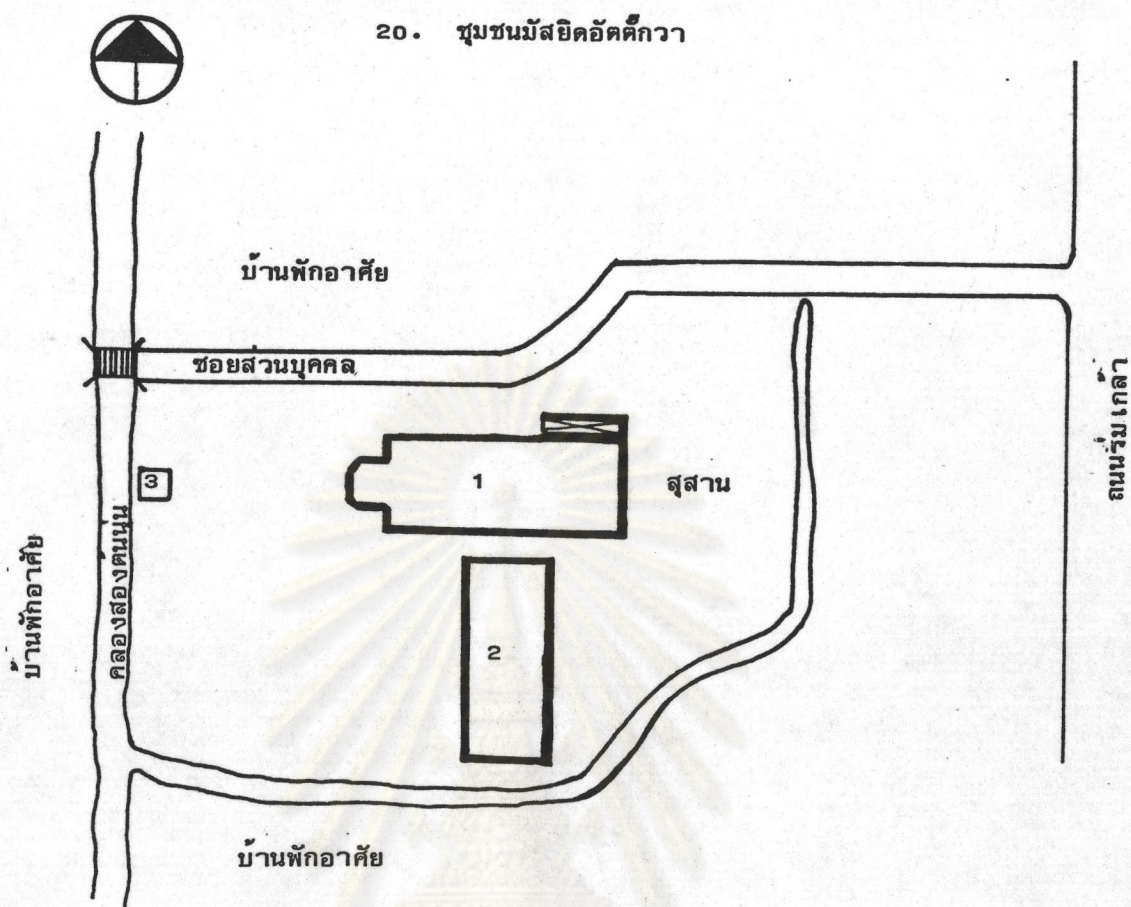
ชุมชนมัสยิดคารูอิบาตะห์ หรือสุเหร่าสามวา ตั้งอยู่ริมคลองสามวา แขวงสามวา ตะวันตก เขตดินบุรี บรรพบุรุษของลี้ปูลูชในชุมชนอพยพจากภาคใต้กว่า 200 ปีมาแล้ว เดิมมีผู้อาศัยอยู่บริเวณนี้ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อมีลี้ปูลูชเพิ่มมากขึ้นจึงได้สร้างมัสยิดครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2420 ปัจจุบันมีลี้ปูลูชประมาณ 300 ครอบครัว หรือประมาณ 1200 คน บ้านพักอาศัยตั้งอยู่ริมสองฝั่งคลองสามวา สภาพรอบนอกชุมชนเป็นทุ่งนาชนบท ภายในชุมชนมีสุสาน สภาพบ้านเรือนไม่หนาแน่น การสอนศาสนาใช้มัสยิดเป็นที่สอน เนื่องจากชุมชนนี้อยู่ใกล้เขตจังหวัดปทุมธานี จึงมีความสัมพันธ์ด้านการค้ากับเขตอำเภอลาดบัวหลวง นอกจากเขตดินบุรีอีกด้วย อิหม่ามปัจจุบันชื่อ มุสต่อฟา หนุ่มสุข

19. ชุมชนมัสยิดยามีอุลนาดียะห์

ชุมชนมัสยิดยามีอุลนาดียะห์ หรือสุเหร่าลำกระโทก ตั้งอยู่ริมคลองลำกระโทก แขวงบางซื่อ เขตมีนบุรี บรรพบุรุษของคนส่วนใหญ่ในชุมชนอพยพมาจากชุมชนไทยมุสลิมใกล้เคียงในเขตมีนบุรี มัสยิดสร้างครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2494 ขนาดชุมชนปัจจุบัน 75 ครัวเรือน มีจำนวนสัปบุรุษประมาณ 350 คน สภาพชุมชนเป็นบ้านพักอาศัยกระจายอยู่ห่างกัน และรายล้อมศูนย์กลางชุมชนซึ่งเป็นมัสยิด โรงเรียนศาสนา และสุสาน มีบ้านพักผู้นับถือศาสนาพุทธปะปนอยู่ประมาณร้อยละ 25 สภาพโดยรอบชุมชนเป็นที่นาและสวน อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ฮัจญ์สะและ มะหะหมัด

20. ชุมชนมัสยิดอัสดีกาวา

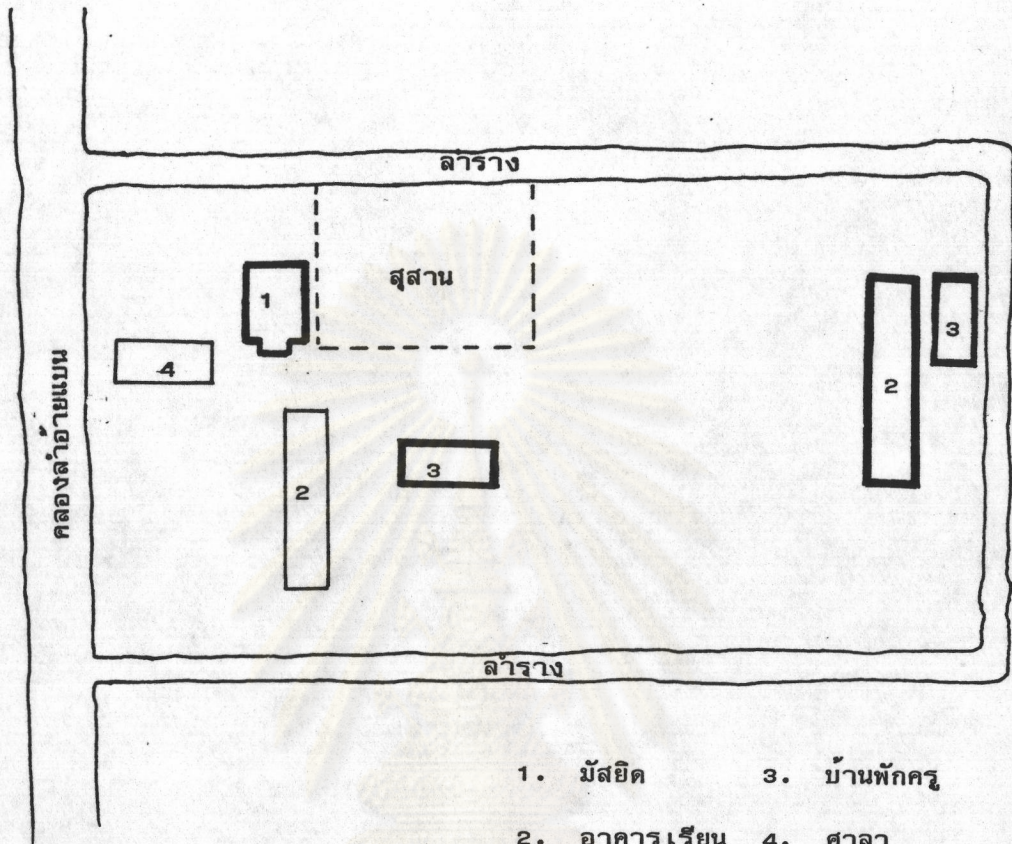

1. มัสยิด
2. โรงเรียนศาสนา
3. ศาลา

ชุมชนมัสยิดอัสดีกาวา หรือสุเหร่าคลองสองต้นนุ่น ตั้งอยู่ริมคลองสองต้นนุ่น แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี ข้อมูลบรรพบุรุษทราบเพียงว่า เดิมสัปบุรุษต้องไปปฏิบัติศาสนกิจที่มัสยิดอื่น ต่อมาจำนวนสัปบุรุษเพิ่มมากขึ้น จึงสร้างมัสยิดครั้งแรก พ.ศ. 2492 สิ่งปลูกสร้างอื่นในชุมชนได้แก่ สุสาน และโรงเรียนศาสนา การคมนาคมติดต่อกับเขตมีนบุรี ทั้งลำคลอง และถนนริมเกล้าได้ทั้ง 2 ทาง ขนาดของชุมชน 180 ครัวเรือน หรือมีจำนวนประมาณ 480 คน อิหม่ามปัจจุบันชื่อ ตอฮาพงษ์เพ็ง

21. ชุมชนมัสยิดนํามารู้นสุดาห์

1. มัสยิด	3. บ้านพักครู
2. อาคารเรียน	4. ศาลา

ชุมชนมัสยิดนํามารู้นสุดาห์ หรือสุเหร่าลำอายแบน ตั้งอยู่ริมคลองลำอายแบน แขวง
 ชุมทอง เขตลาดกระบัง เดิมเป็นสํปบุรุษของมัสยิดอื่น เมื่อมีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น จึงสร้างมัสยิด
 ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 ส่วนมัสยิดหลังปัจจุบันสร้าง พ.ศ. 2519 เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว
 ภายในชุมชนมีสุสาน และโรงเรียนเพชรทองคำ สังกัดกรุงเทพมหานคร ขนาดของชุมชน 50
 ครัวเรือน มีจำนวนสํปบุรุษ 300 คน อิหม่ามปัจจุบันชื่อ นายหมัด บุญธรรม

วิเคราะห์ผลข้อมูล

ในบทนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลซึ่งได้จากงานภาคสนามในการสัมภาษณ์
อิมาม กรรมการมัสยิด และสัปบุรุษในชุมชนตัวอย่าง โดยได้แยกผลการวิเคราะห์ออกเป็น
4 หัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. ลักษณะทางค่านิยมประชากร สังคม และเศรษฐกิจ

ข้อมูลประชากรทั้งลักษณะประชากรในด้านสถานภาพ โครงสร้างทางอายุ และ
เพศ ตลอดจนสังคม และเศรษฐกิจ จัดเป็นข้อมูลพื้นฐานของการวิเคราะห์ โดยข้อมูลนี้ได้จาก
การสำรวจสัปบุรุษที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 21 ชุมชน จากเขตชั้นใน 6 ชุมชน ชั้นกลาง 7 ชุมชน
และชั้นนอก 8 ชุมชน ชุมชนละ 12 ครัวเรือน รวมจำนวน 72 ครัวเรือนในเขตชั้นใน 84
ครัวเรือนในเขตชั้นกลาง และ 94 ครัวเรือนในเขตชั้นนอก

1.1 ลักษณะประชากรโดยทั่วไป

ชาวไทยมุสลิมที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 250 ครัวเรือน ในชุมชนมุสลิม
กรุงเทพมหานคร ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ อิมาม 12 คน กรรมการมัสยิด 21 คน
และสัปบุรุษ 217 คน รวม 250 คน (ตารางที่ 5.2) การที่ตัวอย่างกระจายกันตามสถานภาพ
ของบุคคลก็เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามนี้จะกว้างขวาง และถูกต้องตามสภาพ
ความเป็นจริงมากที่สุด และเพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ที่มีบทบาท และผู้ที่มีส่วนใกล้ชิดในวงการศาสนา
ผู้สัมภาษณ์จึงเลือกบุคคลที่เป็นชายมากกว่าหญิง เนื่องจากบัญญัติในศาสนาอิสลามบางประการ
ทำให้หญิงมุสลิมมีความสัมพันธ์กับศาสนาน้อยกว่ามุสลิมชายในบางกรณี การเก็บรวบรวมข้อมูล
จึงได้จากเพศชายมากกว่า กล่าวคือเพศชายมีประมาณสองในสาม หรือจำนวน 173 คน ส่วน
อีกหนึ่งในสาม เป็นเพศหญิง หรือจำนวน 77 คน (ตารางที่ 5.3)

นอกจากนั้น ในกรณีที่ไปไม่ได้ ผู้สัมภาษณ์ยังมุ่งเจาะจงสัมภาษณ์หัวหน้า
ครัวเรือน หรือบุคคลที่มีอายุมาก เพื่อให้ได้รายละเอียดของชุมชน ฉะนั้นชาวไทยมุสลิมที่เป็นกลุ่ม
ตัวอย่างส่วนใหญ่จึงอยู่ในกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 30 ปี โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-45 ปี ซึ่งมี
ร้อยละ 34.4 ผู้มีอายุระหว่าง 46-60 ปี มีร้อยละ 29.2 รวมทั้งผู้มีอายุมากกว่า 60 ปี
อีกร้อยละ 25.2 ของกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 5.4) ส่วนสถานภาพสมรสของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น

พบว่าร้อยละ 80 มีสถานภาพเป็นผู้สมรส ส่วนผู้ที่ เป็นโสดมีจำนวนไม่มากนัก กล่าวคือมีร้อยละ 12.4 และร้อยละ 7.6 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.5)

ตารางที่ 5.2 สถานภาพของประชากรตัวอย่าง

สถานภาพ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อิตหม่าม	3	4.2	5	6.0	4	4.3	12	100.0	4.8
กรรมการมัสยิด	7	9.7	8	9.5	6	6.4	21	100.0	8.4
สัปบุรุษ	62	86.1	71	84.5	84	89.3	217	100.0	86.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.3 โครงสร้างด้านเพศของประชากรตัวอย่าง

เพศ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ชาย	48	66.7	60	71.4	65	69.2	173	100.0	69.2
หญิง	24	33.3	24	28.6	29	30.8	77	100.0	30.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.4 โครงสร้างค่านายของประชากรตัวอย่าง

อายุ (ปี)	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
20-30	8	11.1	7	8.3	13	13.8	28	100.0	11.2
31-45	24	33.3	28	33.3	34	36.2	86	100.0	34.4
46-60	20	27.8	24	28.6	29	30.9	73	100.0	29.2
มากกว่า 60	20	27.8	25	29.8	18	19.1	63	100.0	25.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.5 สถานภาพการสมรสของประชากรตัวอย่าง

สถานภาพสมรส	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สมรส	54	75.0	69	82.1	77	81.9	200	100.0	80.0
โสด	12	16.7	8	9.5	11	11.7	31	100.0	12.4
หม้าย	6	8.3	7	8.3	6	6.4	19	100.0	7.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

1.2 ระดับการศึกษา

อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้มุสลิมศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา ซึ่งการศึกษานี้ไม่จำกัดเฉพาะแต่เรื่องของอิสลาม หากแต่ให้ศึกษาวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป ทั้งนี้เห็นได้จากการที่อิสลามไม่มีสถาบันนักบวช ทุกคนต้องทำงานเพื่อตนเอง ต้องศึกษาวิชาการรอบ ๆ ตัว พร้อมกับที่มุสลิมทุกคนต้องศึกษาหาความรู้ทางศาสนา และด้วยการใช้สติปัญญาหรือวิจารณ์ญาณ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2522: 171-172)

การเรียนการศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวมุสลิมที่ต้องศึกษาด้านศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ เนื่องจากคัมภีร์อัลกุรอานเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตหรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของมุสลิมทุกคน ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องให้การศึกษาอบรมในเรื่องนี้โดยสอนเอง หรือส่งบุตรธิดาเข้าศึกษาก็ตาม เพื่อให้เด็กสามารถอ่านอัลกุรอานได้ถูกต้องชัดเจนและทราบความหมาย เพื่อนำไปเป็นแนวทางชีวิตต่อไป

การเรียนการสอนคัมภีร์อัลกุรอานในกรุงเทพฯ ปัจจุบัน แบ่งได้ดังนี้
(เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2522: 52-54)

1. เด็กเรียนจากโรงเรียน โดยเรียนศาสนาอิสลามควบคู่กับการเรียนภาคบังคับ เช่น โรงเรียนของสมาคม มูลนิธิ ของมุสลิม หรือโรงเรียน กรุงเทพมหานคร ที่วางหลักเกณฑ์ไว้
2. เด็กเรียนในภาคค่ำ จะมีโรงเรียนสอนศาสนาในชุมชนที่มีสัปบุรุษหนาแน่น หรือเรียนตามบ้านครูผู้สอนคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งบางชุมชนอาจมีครูสอนหลายบ้าน สำหรับครูเป็นผู้ศรัทธาคือศาสนา สอนด้วยความเต็มใจเพื่อการกุศล ไม่มีการคิดค่าสอน แต่อาจมีผู้ปกครองนักเรียนบางคนมอบทรัพย์สินให้บ้างตามศรัทธาก็มี
3. สำหรับผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี หรือผู้ที่มิได้มีบ้านอยู่ในชุมชนมุสลิม เช่น บ้านจัดสรร มักให้ครูไปสอนที่บ้าน โดยมีค่าตอบแทนให้
4. การเรียนในภาคฤดูร้อน จัดโดยสมาคมของมุสลิม หรือมัสยิดใด ๆ โดยมีระยะเวลาหนึ่งเดือนหรืออาจเป็น 40 วัน เด็กชายหญิงจะมาจากต่างตำบลหรือต่างจังหวัด มีการศึกษาศาสนาด้วยกัน เพื่อให้ได้รับการปลูกฝังคุณธรรม แนวทางในการดำเนินชีวิตตามระบอบอิสลามและความรักชาติ

ในด้านระดับความรู้ทางศาสนานั้น ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เรียนรู้หลักธรรมคัมภีร์ในศาสนาพอประมาณ และมีจำนวนไม่น้อยที่มีความรู้ค่อนข้างดี แม้ว่าในสมัยก่อนจะไม่มี การสอบเพื่อรับประกาศนียบัตรการศึกษาทางศาสนาอิสลาม เหมือนกับเยาวชนมุสลิมในปัจจุบันก็ตาม สำหรับผู้มีความรู้ด้านศาสนาดีมาก หรือระดับสูงพบจำนวน

ไม่น้อยเช่นกัน กลุ่มบุคคลดังกล่าวได้แก่ ครูสอนศาสนาอิสลาม กรรมการมัสยิด ผู้อาวุโสที่เคร่งครัดในหลักศาสนา รวมทั้งผู้ได้รับความรู้ระดับปริญญาจากประเทศที่มีอิสลาม เป็นศาสนาประจำชาติ เช่น อียิปต์ มาเลเซีย เป็นต้น

ในการศึกษาทางสามัญนั้นพบว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ ทั้งนี้เนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยมีจำนวนร้อยละ 61.2 ซึ่งมีการศึกษาสามัญไม่เกินระดับประถมศึกษา จำนวนร้อยละ 27.2 ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้รวมผู้ศึกษาสำเร็จด้านอาชีวะด้วย และที่สำเร็จระดับอุดมศึกษามีร้อยละ 11.6 ของทั้งหมด (ตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 ระดับการศึกษาสามัญของประชากรตัวอย่าง

การศึกษาสามัญ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ไม่เกินประถมศึกษา	26	36.1	51	60.7	76	80.9	153	100.0	61.2
มัธยมศึกษา	33	45.8	21	25.0	14	14.9	68	100.0	27.2
อุดมศึกษา	13	18.1	12	14.3	4	44.2	29	100.0	11.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

1.3 สถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ

อิสลามส่งเสริมให้ทุกคนทำงานประกอบอาชีพให้เป็นหลักฐานด้วยความมานะเพียรพยายาม และไม่เกียจคร้าน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว คนที่มีความขยันสามารถจัดระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ มีฐานะและความเป็นอยู่มั่นคงเป็นที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจของคนทั่วไป เกียรติยศของบุคคลขึ้นอยู่กับการมีสัมมาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ไม่คิดเบียดเบียนหรือพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (กรมการศาสนา 2522: 14)

อาชีพที่พึงประกอบนั้น อิสลามมีบทบัญญัติบังคับให้มุสลิมทุกคน เลือกว่าอาชีพที่
สุจริต ห้ามอาชีพทุจริตผิดกฎหมายและขัดต่อหลักศีลธรรม อาชีพที่ผิด ๆ ซึ่งอิสลามห้ามเด็ดขาด
อาทิ (กรมการศาสนา 2522: 13-16)

1. อาชีพที่มีรายได้จากคอกเบี้ย
2. อาชีพที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศ
3. การค้าขายที่ต้องห้าม เช่น ค้าสุนัข สุกร เป็นต้น
4. อาชีพเกี่ยวกับการพนัน
5. อาชีพที่เกี่ยวข้องกับความผิดในหลักศรัทธา เช่น เครื่องราง ของขลัง
6. อาชีพที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีนเมาและยาเสพติดทั้งหลาย
7. อาชีพขอทาน

จากข้อมูลสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ พบว่าชาวไทยมุสลิมกระจายอยู่ใน
อาชีพต่าง ๆ กัน โดยแบ่งเป็น เจ้าของกิจการ ร้อยละ 14.8 ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นเจ้าของร้านค้า
ค้าของชำ ร้านอาหารสด ร้านอาหารปรุงสำเร็จ ฉะนั้นจึงพบอาชีพนี้จำนวนมากในชุมชนเขตชั้น
กลางและเขตชั้นนอก เนื่องจากชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ตั้งอยู่ห่างจากย่านการค้าของเขต สำหรับ
อาชีพรับจ้างมีร้อยละ 22.8 ส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรม โรงงาน ก่อสร้าง และ
ลูกจ้างเอกชน จึงพบผู้มีอาชีพรับจ้างจำนวนร้อยละ 25 ของเขตชั้นกลางและชั้นนอก ส่วนอาชีพ
รับราชการและทำงานรัฐวิสาหกิจมีจำนวนร้อยละ 14.4 พบมากในเขตชั้นใน และชั้นนอก ซึ่งมีทั้ง
รับราชการทหาร กระทรวง ครู และรัฐวิสาหกิจของการไฟฟ้า โทรศัทพ์ เป็นต้น สำหรับ
อาชีพอื่น ๆ ซึ่งมีร้อยละ 16 นั้น ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ครูสอนศาสนา
ข้าราชการบำนาญ และผู้ว่างงาน เป็นต้น (ตารางที่ 5.7)

ในด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ร้อยละ 43.2
มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 บาท ทั้งนี้โดยมีความสัมพันธ์กับอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นอาชีพที่มีจำนวนมาก
ในเขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ส่วนผู้มีรายได้ระหว่าง 2,000-4,000 บาท มีร้อยละ 34.8
โดยมีจำนวนประมาณหนึ่งในสามของเขตชั้นในชั้นกลางและชั้นนอก เมื่อนำระดับรายได้เฉลี่ยต่อ
เดือนทั้ง 2 ระดับดังกล่าวมารวมกัน ปรากฏว่า ผู้มีรายได้ไม่เกิน 4,000 บาทต่อเดือน มีจำนวน
ถึงร้อยละ 78 ของประชากรตัวอย่าง รายได้เฉลี่ยดังกล่าวเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ย

ต่อเดือนของประชากรในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยคนละ 4,900 บาทต่อเดือน (สำนักนโยบายและแผน 2527: 18) จะแสดงให้เห็นว่าประชากรที่เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยดังกล่าว ฉะนั้น จากการสำรวจจึงพบผู้มีฐานะยากจนจำนวนมาก สำหรับกลุ่มผู้มีรายได้สูงกว่า 6,000 มีเพียงร้อยละ 8.4 นั้น เป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาได้แก่รับราชการ (ตารางที่ 5.8) เมื่อพิจารณาอาชีพประกอบกับที่ตั้งของสถานที่ทำงานของชาวไทยมุสลิม ร้อยละ 58.4 อยู่ภายในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพเจ้าของกิจการค้า รับจ้าง เกษตรกร และผู้มีได้ประกอบอาชีพ สำหรับผู้ที่มีสถานที่ทำงานนอกชุมชนมุสลิมมีร้อยละ 29.6 ของทั้งหมด ซึ่งเขตรับในมีจำนวนผู้ที่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชนของคนสูงถึงร้อยละ 52.8 (ตารางที่ 5.9)

ส่วนการถือครองที่ดินของชาวไทยมุสลิมกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 44.4 มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนที่เหลืออีกกว่าครึ่ง ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีจำนวนไม่น้อยที่อาศัยที่ดินกรรมสิทธิ์ของมัสยิดปลูกบ้านอยู่อาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า (ตารางที่ 5.10)

ในด้านฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาจากคะแนนรวมมากน้อยตามลำดับความสำคัญของรายได้ซึ่งจำแนกเป็นกลุ่ม (ตารางที่ 5.8) ขนาดแปลงที่ดิน (ตารางที่ 5.16) สภาพที่อยู่อาศัย (ตารางที่ 5.19) ประกอบกับคะแนนจากทรัพย์สินในครัวเรือน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ และลักษณะอาชีพ จึงพอจะสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 51.6 มีฐานะยากจนร้อยละ 27.2 มีฐานะปานกลาง และร้อยละ 21.2 มีฐานะดี ผู้มีฐานะยากจนส่วนใหญ่อยู่ในเขตรับกลางและเขตรับนอก (ตารางที่ 5.11)

กล่าวได้ว่า ประชากรที่เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่ในชุมชน หรืออยู่ใกล้ศูนย์กลางซึ่งเป็นมัสยิด มักมีฐานะยากจนและค่อนข้างยากจน อาจเป็นไปได้ที่บางส่วนของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า ได้มีการย้ายออกจากชุมชนของคนไปอยู่อาศัยในที่ห่างออกไปหรือแม้จะร่วมกับบุคคลในสังคมอื่น ๆ

ตารางที่ 5.7 อาชีพของประชากรตัวอย่างจำแนกตามรายเขต

อาชีพ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เจ้าของกิจการ	2	2.8	22	26.2	13	13.8	37	100.0	14.8
รับจ้าง	12	16.7	21	25.0	24	25.5	57	100.0	22.8
ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ	14	19.5	8	9.6	14	14.9	36	100.0	14.4
ธุรกิจส่วนตัว	16	22.1	10	11.9	5	5.3	31	100.0	12.4
แม่บ้าน	18	25.0	9	10.7	6	6.4	33	100.0	13.2
เกษตรกร	-	-	3	3.6	13	13.8	16	100.0	6.4
อื่น ๆ	10	13.9	11	13.0	19	20.2	40	100.0	16.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.8 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากรตัวอย่าง

รายได้/เดือน (บาท)	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ต่ำกว่า 2000	24	33.3	37	44.1	47	50.0	108	100.0	43.2
2000-4000	24	33.3	27	32.1	36	38.3	87	100.0	34.8
4001-6000	14	19.5	10	11.9	10	10.6	34	100.0	13.6
มากกว่า 6000	10	13.9	10	11.9	1	1.1	21	100.0	8.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.9 ที่ตั้งของสถานที่ทำงานของประชากรตัวอย่าง

สถานที่ทำงาน	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ภายในชุมชน	28	38.9	57	67.9	61	64.9	146	100.0	58.4
ชุมชนมุสลิมอื่น	4	5.6	1	1.2	5	5.3	10	100.0	4.0
ไม่ใช่ชุมชนมุสลิม	38	52.8	18	21.4	18	19.1	74	100.0	29.6
อื่น ๆ	2	2.8	8	9.5	10	10.6	20	100.0	8.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.10 การถือครองที่ดินของประชากรตัวอย่าง

ที่ดิน	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
มี	35	48.6	37	44.1	39	41.5	111	100.0	44.4
ไม่มี	37	51.4	47	55.9	55	58.5	139	100.0	55.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.11 ฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรตัวอย่าง

ฐานะ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ดี	21	29.2	13	15.5	19	20.2	53	100.0	21.2
ปานกลาง	26	36.1	24	28.6	18	19.2	68	100.0	27.2
ยากจน	25	34.7	47	55.9	57	60.6	129	100.0	51.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

2. การใช้ที่ดินและสภาพความเป็นอยู่

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการใช้ที่ดิน และสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งได้จากการสังเกต และแบบสอบถาม ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการใช้ที่ดินในชุมชนไทยมุสลิม และพื้นที่รอบ ๆ ชุมชนใน กรุงเทพมหานคร พบว่ามี 3 ลักษณะดังนี้

1. กลุ่มชุมชนไทยมุสลิมในพื้นที่ศึกษาที่แวดล้อมด้วย ย่านธุรกิจการค้าในเขตชั้นใน มีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนมัสยิดมทานาค ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ย่านธุรกิจการค้ามทานาคและตลาดโบ๊เบ๊ ชุมชนมัสยิดนูรุลนะชีฮะฮ์ใกล้ย่านธุรกิจการค้าถนนสีลม ชุมชนมัสยิดบ้านครัวกลางและบ้านครัวตะวันตก ตั้งอยู่ใกล้ตลาดเจริญผลและย่านธุรกิจการค้าถนนเพชรบุรี ชุมชนไทยมุสลิมกลุ่มนี้ แม้จะตั้งอยู่ท่ามกลางย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญ ซึ่งแวดล้อมด้วยอาคารพาณิชย์ทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่ จำนวนมากในหลายมุมเมืองของกรุงเทพฯ แต่ภายในชุมชนมุสลิมยังคงมีการใช้ที่ดินเป็นที่พักอาศัยของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีอาชีพค้าขายโดยรวมกลุ่มกัน เป็นชุมชนของคนโดยเฉพาะ ซึ่งมีมัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน นอกจากนั้น สภาพภายในชุมชนดังกล่าวยังมีความแตกต่างจากสภาพรอบนอกอย่างเด่นชัด ทั้งสมาชิกในชุมชนก็มีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากชาวไทยอื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน ซึ่งมักประกอบอาชีพค้าขายในย่านธุรกิจที่อยู่ใกล้ ๆ รวมทั้งลักษณะบ้านพักอาศัยในชุมชนไทยมุสลิมซึ่งมัก เป็นบ้านเดี่ยวที่สร้างด้วยไม้และใช้อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว ทำให้มีความแตกต่างจากชาวจีนที่นิยมอยู่ตึกแถวใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อพักอาศัยและประกอบอาชีพ จึงกล่าว

ได้ว่า ชุมชนไทยมุสลิมที่อยู่ใกล้ย่านธุรกิจการค้าสำคัญในเขตเมืองชั้นในของกรุงเทพฯ มีสภาพความเป็นอยู่ และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นเฉพาะของตน ซึ่งแตกต่างจากสังคมชาวจีน และสังคมอื่นที่อยู่โดยรอบอย่างเห็นได้ชัด

2. กลุ่มชุมชนไทยมุสลิม ซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นเขตที่อยู่อาศัย มีจำนวน 5 แห่ง ทั้งในเขตชั้นใน และเขตชั้นกลาง ได้แก่ ชุมชนมัสยิดสุวรรณภูมิ เขตคลองสาน มัสยิดต้นสน เขตบางกอกใหญ่ มัสยิดคาร์ลอาบีดิน เขตยานนาวา สุเหร่าคลองต้น และมัสยิดอัลเอียะดิซอม เขตพระโขนง ชุมชนไทยมุสลิมกลุ่มนี้ แม้จะตั้งอยู่ในส่วนที่เป็นเขตที่อยู่อาศัยของเขตเมืองชั้นในและชั้นกลางของกรุงเทพฯ แต่ชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ก็มีมารวมกลุ่มกันอยู่อาศัยเป็นชุมชนโดยเฉพาะของตน และมีวิถีชีวิตที่ดำเนินไปตามบทบัญญัติของศาสนาในด้านต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ทำให้มีลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากชาวไทยอื่น ๆ ในย่านที่พักอาศัยบริเวณใกล้เคียงโดยทั่วไป แม้จะอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันก็ตาม แต่ก็ยังแยกออกเป็นชุมชนไทยมุสลิมที่มีลักษณะ เฉพาะของชุมชนปรากฏให้เห็น

3. กลุ่มชุมชนไทยมุสลิมที่ศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม มีจำนวน 12 แห่ง ในเขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ได้แก่ สุเหร่าทางควาย สุเหร่าลำสาละ สุเหร่าคลองกุ่ม มัสยิดคารุนน้ำอิม สุเหร่าศาลาแดง สุเหร่าเจียรดับ สุเหร่าลำต้นกล้วย มัสยิดคูน้อย สุเหร่าสามวา สุเหร่าลำกระโหลก สุเหร่าคลองสองต้นนุ่น สุเหร่าลำอ้ายแบน ชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ แม้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรในบริเวณเขตชั้นกลาง และชั้นนอกของกรุงเทพฯ และมีการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนของตนกระจายอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพฯ เช่นเดียวกับชาวไทยอื่น ๆ แต่ก็เห็นได้ชัดว่า ชุมชนไทยมุสลิมมีการแยกทำเลที่อยู่อาศัยต่างหากจากชุมชนชาวไทยอื่น และภายในชุมชนไทยมุสลิมก็ยังคงมีมัสยิดซึ่งเป็นศูนย์รวมที่สำคัญของการตั้งถิ่นฐาน นอกเหนือจากการดำรงชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามที่มีความแตกต่างจากชุมชนชาวไทยอื่น ๆ ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม ชาวไทยมุสลิมบางส่วนก็ตั้งถิ่นฐานอยู่กระจ่ายกันในที่ดินเกษตรกรรมของตนเอง โดยไม่ได้รวมตัวกันอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวข้างต้น หากแต่รวมตัวกันอยู่เพียง 2-3 หลังท่ามกลางพื้นที่เกษตรกรรมของตน

จึงกล่าวได้ว่าชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จะอยู่อาศัยรวมกลุ่ม เป็นชุมชนเฉพาะของคน แม้พื้นที่ข้างเคียงจะเป็นการใช้ที่ดินแบบใดก็ตาม ชาวไทยมุสลิมก็จะมีเอกลักษณ์ความเป็นอยู่ในแบบของตนเอง โดยจะอยู่เฉพาะกลุ่มมุสลิมด้วยกัน แม้จะอยู่ในท่ามกลางคนส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่มุสลิม ดังจะเห็นได้ว่าสภาพการอยู่อาศัยภายในชุมชนกว่าสามในสี่ของชุมชนตัวอย่าง เป็นชุมชนที่เป็นไทยมุสลิมล้วนหรือเกือบทั้งหมด (ตารางที่ 5.14) และจากการรวมกลุ่มของชุมชนไทยมุสลิมในละแวกย่านที่มีการใช้ที่ดินทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวจะเห็นว่าชาวไทยมุสลิมก็ยังมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเฉพาะของคน และมีวิถีชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งมีความแตกต่างจากสังคมคนไทยอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกัน

ตารางที่ 5.12 การใช้ที่ดินรอบ ๆ ย่านชุมชนไทยมุสลิม

รอบ ๆ ชุมชน	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ย่านธุรกิจการค้า	4	66.7	-	-	-	-	4	100.0	19.1
เขตที่พักอาศัย	2	33.3	3	42.9	-	-	5	100.0	23.8
เกษตรกรรม	-	-	4	57.1	8	100.0	12	100.0	57.1
รวม	6	100.0	7	100.0	8	100.0	21	100.0	100.0

ตารางที่ 5.13 การใช้ที่ดินภายในชุมชนไทยมุสลิม

ภายในชุมชน	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ที่พักอาศัย	6	100.0	5	71.4	5	62.5	16	100.0	76.2
พื้นที่เกษตรกรรม	-	-	2	28.6	3	37.5	5	100.0	23.8
รวม	6	100.0	7	100.0	8	100.0	21	100.0	100.0

ตารางที่ 5.14 ลักษณะการรวมกลุ่มภายในชุมชนไทยมุสลิม

การรวมกลุ่มในชุมชน	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ไทยมุสลิมล้วน	4	66.6	6	85.7	6	75.0	16	100.0	76.2
ไทยมุสลิมพอ ๆ กับไทยอื่น	1	16.7	1	14.3	2	25.0	4	100.0	19.0
ส่วนใหญ่ไม่ใช่มุสลิม	1	16.7	-	-	-	-	1	100.0	4.8
รวม	6	100.0	7	100.0	8	100.0	21	100.0	100.0

2.1 การถือครองที่ดิน

การถือครองบ้านพักอาศัยของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ จากการศึกษพบว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 74 มีบ้านพักอาศัยเป็นของตนเอง การเข้าบ้านพักอาศัย มีเพียงร้อยละ 17.6 (ตารางที่ 5.15) อย่างไรก็ตาม แม้ส่วนใหญ่จะมีบ้านพักอาศัยของตนเอง แต่ที่ดินที่ถือครองมักมีขนาดเล็ก ผลจากการศึกษาพบว่าร้อยละ 42.8 ของทั้งหมดครอบครองที่ดินขนาดเล็กมากคือน้อยกว่า 50 ตารางวา โดยเฉพาะเขตชั้นในครัวเรือนเกือบทั้งหมดมีที่ดินขนาดเล็กมากและมักไม่มีบริเวณในบ้าน ส่วนผู้เป็นเจ้าของที่ดินขนาดปานกลางระหว่าง 50-100 ตารางวา มีทั้งสิ้น 26.4 ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตชั้นกลางและชั้นนอก เช่นเดียวกับผู้มีที่ดินขนาดใหญ่ระหว่าง 101 ตารางวา ถึง 1 ไร่ และผู้มีที่ดินขนาดใหญ่มากกว่า 1 ไร่ จะพบมากในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก ซึ่งนับรวมพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ใกล้ที่พักด้วย

ตารางที่ 5.15 การถือครองบ้านพักอาศัย

การถือครองบ้านพัก	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เป็นเจ้าของ	48	66.7	62	73.8	75	79.8	185	100.0	74.0
เช่า	16	22.2	14	16.7	14	14.9	44	100.0	17.6
อื่น ๆ	8	11.1	8	9.5	5	5.3	21	100.0	8.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.16 ขนาดแปลงที่ดินที่ถือครอง

ที่ดินถือครอง	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ขนาดเล็กมาก	60	83.3	29	34.5	18	19.1	107	100.0	42.8
ขนาดปานกลาง	10	13.9	27	32.1	29	30.8	66	100.0	26.4
ขนาดใหญ่	2	2.8	8	9.5	28	29.8	38	100.0	15.2
ขนาดใหญ่่มาก	-	-	20	23.8	19	20.2	39	100.0	15.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

2.2 ลักษณะที่พักอาศัยของชาวไทยมุสลิม

ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร มีวิถีชีวิตทางสังคมสัมพันธ์กับชุมชนส่วนอื่น ๆ มาตลอดระยะเวลาอันยาวนานนับร้อยปีที่มีการตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ ที่พักอาศัยจึงไม่ได้มีลักษณะแตกต่างจากบ้านพักอาศัยของชาวไทยอื่นโดยทั่วไป

ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวไทยมุสลิมนิยมอยู่อาศัยแบบบ้านเดี่ยวมากกว่า เรือนแถว แม้จะเป็นที่อยู่อาศัยในเขตชั้นในภายในแหล่งชุมชนก็ตาม ดังผลจากการศึกษาพบว่า ประชากรร้อยละ 98 ของชาวไทยมุสลิม อาศัยอยู่ในที่พักแบบบ้านเดี่ยว มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่อาศัยอยู่ในที่พักอาศัยแบบเรือนแถว (ตารางที่ 5.17) ส่วนวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านพักอาศัย พบว่า บ้านพักอาศัยในชุมชนไทยมุสลิม สร้างด้วยไม้เกือบทั้งหมด กล่าวคือ มีร้อยละ 90.8 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด และมักเป็นบ้านไม้ที่ไม่ได้ทาสี ส่วนบ้านที่เป็นคอนกรีตและ ครึ่งตึกครึ่งไม้มีรวมกันทั้งหมดเพียงร้อยละ 9.2 เท่านั้น (ตารางที่ 5.18) กล่าวได้ว่า บ้านพักอาศัยของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ ส่วนมากเป็นบ้านเดี่ยว สร้างด้วยไม้ ทั้งนี้อาจมีลักษณะที่ ต่างกันดังนี้

1. บ้านชั้นเดียวติดดิน มีโครงสร้างง่าย ๆ ประกอบด้วยห้องโถง ใช้เป็นห้องเอนกประสงค์ มีบริเวณเล็ก ๆ สำหรับประกอบอาหาร และมีสุขาอยู่ภายใน บ้านประเภทนี้เป็นบ้านของไทยมุสลิมที่มีฐานะยากจนมากในเขตชั้นในซึ่งมีปัญหาด้านความหนาแน่นของการใช้ที่ดิน
 2. บ้านเดี่ยวชั้นเดียวใต้ถุนโล่ง ลักษณะบ้านเหมือนบ้านชั้นเดียวติดดิน แต่ยกพื้นให้สูงขึ้น ใช้ใต้ถุนเป็นส่วนเอนกประสงค์ ทำให้มีเนื้อที่อยู่อาศัยมากขึ้น บ้านประเภทนี้เป็นบ้านที่พบโดยทั่วไปในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก
 3. บ้าน 2 ชั้น มีการออกแบบภายในบ้านตั้งแต่เริ่มก่อสร้าง หรือต่อเติม จากบ้านแบบที่ 2 บ้านประเภทนี้พบโดยทั่วไปทั้งสามเขตในกรุงเทพมหานคร แต่มีจำนวนมากในเขตชั้นใน ส่วนเขตชั้นกลางและชั้นนอก พบประมาณหนึ่งในสามของจำนวนตัวอย่าง
- จากการสังเกตของผู้ศึกษาวิจัย พบว่า บ้านที่อยู่ในสภาพเก่า มีร้อยละ 40.8 สภาพกลางเก่ากลางใหม่ มีร้อยละ 42.4 บ้านที่มีสภาพใหม่มีร้อยละ 16.8 ดังจะเห็นว่าบ้านชาวไทยมุสลิมในชุมชนมีสภาพเก่าและค่อนข้างเก่าเป็นส่วนใหญ่ (ตารางที่ 5.19) ส่วนการใช้ประโยชน์จากที่พักอาศัยนั้น เกือบทั้งหมดใช้เพื่ออยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว บ้านที่ใช้อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ มีร้อยละ 17.2 ซึ่งเป็นร้านค้าย่อย จำหน่ายสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และบ้านที่ทำอาหาร ขนม ขายให้กับลูกค้าในชุมชน เป็นต้น (ตารางที่ 5.20)

โดยรวมแล้ว บ้านของชาวไทยมุสลิมซึ่งอยู่ใกล้มัสยิดซึ่งเป็นศูนย์กลาง
ของชุมชนนั้น ส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น สร้างด้วยไม้ในพื้นที่เล็ก ๆ ซึ่งใช้ประโยชน์เพื่อเป็น
ที่อยู่อาศัยเท่านั้น สภาพบ้านส่วนใหญ่เก่า และค่อนข้างเก่า

ตารางที่ 5.17 ลักษณะที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บ้านเดี่ยว	66	91.7	84	100.0	94	100.0	244	100.0	97.6
เรือนแถว	6	8.3	-	-	-	-	6	100.0	2.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.18 วัสดุที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัย

วัสดุก่อสร้าง	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ไม้	66	91.7	76	90.5	85	90.4	227	100.0	90.8
อื่น ๆ	6	8.3	8	9.5	9	9.6	23	100.0	9.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.19 สภาพที่อยู่อาศัย

สภาพที่อยู่อาศัย	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เก่า	34	47.2	36	42.9	32	34.0	102	100.0	40.8
กลางเก่ากลางใหม่	28	38.9	29	34.5	49	52.1	106	100.0	42.4
ใหม่	10	13.9	19	22.6	13	13.8	42	100.0	16.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.20 การใช้ประโยชน์จากที่อยู่อาศัย

ประโยชน์จากที่อยู่	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อยู่อาศัยอย่างเดียว	61	84.7	64	76.2	82	87.2	207	100.0	82.8
อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ	11	15.3	20	23.8	12	12.8	43	100.0	17.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

2.3 ระดับการเป็นอิสลาม

แม้ในศาสนาอิสลามจะบัญญัติไม่ให้มีวัตถุ หรือรูปบูชาใด ๆ แต่ในครัวเรือนของชาวไทยมุสลิมจำนวนมากก็มักมีสัญลักษณ์ซึ่งแสดงการเป็นมุสลิมไว้ให้เห็นในครัวเรือน อาทิ ภาพอักษรอาหรับ ภาพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สัญลักษณ์จันทร์เสี้ยวกับดาว เป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่าประมาณร้อยละ 71 (ตารางที่ 5.21) ของครัวเรือนทั้งหมด มีสัญลักษณ์ที่แสดงการเป็นอิสลาม นอกจากนั้น การแต่งกายก็เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งที่บ่งให้ทราบถึงการเป็นอิสลาม แม้ในศาสนาอิสลามมีข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งกายได้แก่ การใส่เครื่องประดับเงินทอง ผ้าที่ปัก

ด้วยไหม ส่วนการแต่งกายของมุสลิมสตรีที่ถูกต้องตามแบบแผนจริง ๆ นั้น คือการเปิดได้เฉพาะ
ใบหน้าและฝ่ามือ ชาวไทยมุสลิมในชุมชนต่าง ๆ ของกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชั้นนอก
ยังคงนิยมแต่งกายต่างกับคนไทยโดยทั่วไป เช่น การนุ่งโจงกระเบน การสวมหมวก และจะเห็นได้
ชัดเจนมากเมื่อชาวไทยมุสลิมทั้งเด็กผู้ใหญ่ หญิงหรือชายไปประกอบพิธีทางศาสนา ณ สถานที่ต่าง ๆ

ผลการศึกษาด้านการแต่งกายนั้น พบว่าร้อยละ 22.4 ของชาวไทย
มุสลิมที่เป็นตัวอย่าง ยังคงมีลักษณะการแต่งกายที่แสดงการเป็นไทยมุสลิม นอกจากนั้นยังมีสิ่งซึ่ง
แสดงการเป็นมุสลิมได้แก่ อาหารที่รับประทาน การใช้ภาษาอาหรับซึ่งยังคงใช้ควบคู่กับพิธีใน
ศาสนา บรรยากาศที่ผสมผสานระหว่างสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวซึ่งแสดงถึงการเป็นมุสลิม เมื่อนำมา
ประกอบกันเพื่อพิจารณาถึงระดับการเป็นมุสลิมจากสัญลักษณ์ทางศาสนา การแต่งกาย พบว่า
ครัวเรือนกว่าสองในสามมีระดับการเป็นมุสลิมสูง และที่มีระดับปานกลางมีร้อยละ 24 ส่วนที่มี
ระดับการเป็นมุสลิมน้อยนั้นมีเพียงร้อยละ 9.2 เท่านั้น (ตารางที่ 5.22)

ตารางที่ 5.21 สิ่งที่แสดงถึงการเป็นอิสลามในครัวเรือนที่เห็นเด่นชัด

สิ่งแสดงถึงการเป็นอิสลาม	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งสิ้น		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สัญลักษณ์ทางศาสนา	44	61.1	68	81.0	65	69.1	177	100.0	70.8
การแต่งกาย	18	25.0	12	14.3	26	27.7	56	100.0	22.4
อื่น ๆ	10	13.9	4	4.7	3	3.2	17	100.0	6.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.22 ระดับการเป็นอิสลามในครัวเรือน

ระดับการเป็นอิสลาม	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สูง	39	54.2	67	79.8	61	64.9	167	100.0	66.8
ปานกลาง	26	36.1	11	13.1	23	24.5	60	100.0	24.0
น้อย	7	9.7	6	7.1	10	10.6	23	100.0	9.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

2.4 การใช้ภาษาในชุมชนไทยมุสลิม

ภาษาของอิสลาม คือ ภาษาอาหรับอันเป็นภาษาที่มีบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งมุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้ และใช้ภาษานี้ในการประกอบศาสนกิจนอกจากภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ ยังคงใช้ภาษาอาหรับในการเรียนการสอนศาสนาและในการประกอบศาสนกิจตามพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน แม้ในชีวิตประจำวันชาวไทยมุสลิมดังกล่าวใช้ภาษาไทย ทั้งเป็นภาษาที่พูดในครัวเรือนระหว่างสมาชิก และใช้พูดกับเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน มีเพียงบางครัวเรือนในชุมชน "บ้านครัว" เขตพญาไท ที่ยังมีผู้รู้ภาษาเขมรอยู่บ้าง และบางชุมชนในเขตชานเมืองที่มีผู้รู้ภาษายาวีอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก

ภาษาไทยซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมไทย จึงเป็นที่ยอมรับของชาวไทยมุสลิมที่ใช้ในการสื่อความหมายทั้งภายในครัวเรือน และในชุมชนของตน ส่วนภาษาอาหรับใช้เฉพาะในศาสนกิจเท่านั้น (ตารางที่ 5.23 และ 5.24)

ตารางที่ 5.23 ภาษาที่ใช้พูดในครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง

ภาษา	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ไทย	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0
อื่น ๆ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.24 ภาษาที่ใช้พูดในชุมชนไทยมุสลิม

ภาษา	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ไทย	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0
อื่น ๆ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

โดยสรุปแล้ว สภาพบ้านพักอาศัยของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่เป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้มี 2 ชั้น ในพื้นที่ขนาดเล็ก และมีสภาพเก่า ภายในบ้านของชาวไทยมุสลิมมักจะมีสัญลักษณ์ที่แสดงการเป็นอิสลาม เกือบทุกครัวเรือน นอกจากนั้นยังมีการแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ในการศึกษาคัมภีร์ หรือประกอบพิธีศาสนาอื่น ๆ เมื่อพิจารณาประกอบกันแล้วจะเห็นว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ ได้จัดให้มีบรรยากาศของศาสนาอิสลามอย่างเห็นได้ชัด ส่วนด้านภาษานั้น กล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ พูดภาษาไทยแต่จะมีการใช้ภาษาอาหรับบ้างในศาสนกิจ เท่านั้น

อนึ่ง การประมวลสิ่งซึ่งแสดงถึงการเป็นอิสลามในครัวเรือนต่าง ๆ เช่น สัญลักษณ์ทางศาสนา การแต่งกาย และอื่น ๆ ซึ่งได้นำมาประกอบกันเพื่อแสดงระดับการเป็นอิสลามภายในบ้านนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันสมมติฐานที่ว่า "ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร" ดังเช่นผลการศึกษาในตารางที่ 5.25 ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนสมมติฐานดังกล่าว โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้

ตารางที่ 5.25 ระดับการเป็นอิสลามในบ้านของแต่ละเขต

เขต	ระดับ	สูง	ปานกลาง	น้อย	รวม
ชั้นใน		54.2 (39)	36.1 (26)	9.7 (7)	100.0 (72)
ชั้นกลาง		79.8 (67)	13.1 (11)	7.1 (6)	100.0 (84)
ชั้นนอก		64.8 (61)	24.5 (23)	10.7 (10)	100.0 (94)
รวม		66.8 (167)	24.0 (60)	9.2 (23)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 13.07 \chi^2_{df} (.05) = 9.49 \text{ คือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .05$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ สรุปได้ว่า ครอบครัวของชาวไทยมุสลิมเขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับระดับการเป็นอิสลามภายในบ้าน อย่างมีนัยสำคัญที่มีความเชื่อมั่นร้อยละ 95

หากพิจารณาจากร้อยละของชาวไทยมุสลิมทั้ง 3 เขต พบว่าระดับการเป็นอิสลามในบ้านสูง มีจำนวนทั้งหมดร้อยละ 66.8 ของทั้งหมด เมื่อพิจารณา ในกลุ่มครัวเรือนที่มีระดับการเป็นอิสลามสูง พบว่าร้อยละ 54.2 ของเขตชั้นใน มีระดับการเป็นอิสลามสูง เช่นเดียวกับร้อยละ 79.8 และ ร้อยละ 64.8 ของเขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอกตามลำดับ มีระดับการเป็นอิสลามสูง ส่วนครัวเรือนที่มีระดับการเป็นอิสลามปานกลาง มีร้อยละ 24 ของทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตชั้นใน กล่าวคือ ร้อยละ 36.1 ของเขตชั้นใน ร้อยละ 24.5 ของเขตชั้นนอก มีระดับการเป็นอิสลามในครัวเรือนปานกลาง

กล่าวโดยสรุป คริวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการเป็นอิสลามที่ปรากฏให้เห็น
ภายในบ้านอยู่ในระดับสูง

3. การตั้งถิ่นฐาน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครได้
ปรากฏมานานกว่า 200 ปี โดยมีทำเลและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในลักษณะชุมชนเฉพาะของคน
ซึ่งแยกจากชุมชนอื่น ๆ ของกรุงเทพฯ ในส่วนนี้เป็นการศึกษาจากข้อมูลงานภาคสนามเพื่อ
วิเคราะห์ถึงความ เป็นมาของชุมชน ตลอดจนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมว่าศาสนา
อิสลามมีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ หรือไม่อย่างไร

3.1 การย้ายถิ่น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์อาศัยอยู่ใน
ชุมชน โดยไม่ได้ย้ายมาจากที่อื่น ส่วนผู้ที่มีการย้ายถิ่นพบเพียง 58 คน จำนวนดังกล่าว
ส่วนใหญ่ร้อยละ 81 ย้ายมาจากชุมชนมุสลิมแต่เดิม และเป็นการย้ายถิ่นเข้าเขตชั้นกลางมากที่สุด
รองลงมาได้แก่การย้ายถิ่นเข้าเขตชั้นนอก ส่วนเขตชั้นในมีผู้ย้ายถิ่นเข้าน้อยที่สุด ทั้งนี้พบว่า
ผู้ย้ายถิ่นส่วนหนึ่ง ย้ายถิ่นจากชุมชนไทยมุสลิม เขตชั้นในไปสู่เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอกของ
กรุงเทพฯ (ตารางที่ 5.26) และมีส่วนหนึ่งเป็นการย้ายจากชุมชนในเขตเดียวกัน อันเนื่อง
จากการสมรส และย้ายไปอยู่กับญาติ จากการสอบถามผู้ย้ายถิ่นดังกล่าวทั้งหมด ทราบว่าการย้าย
ถิ่นมักจะอยู่ในระหว่างชุมชนไทยมุสลิมกลุ่มที่มีบรรพบุรุษเป็นพวกเดียวกัน เช่น บรรพบุรุษเป็น
กลุ่มเชื้อสายปัตตานีด้วยกัน แสดงให้เห็นว่ากระแสการย้ายถิ่นมักจะมาจากแหล่งต้นทางสู่ปลายทาง
เดียวกัน หรือย้ายถิ่นไปสู่ชุมชนที่มีบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นระหว่างเขตหรือ
ภายในเขตเดียวกันก็ตาม

สำหรับเหตุผลของผู้ย้ายถิ่นที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามนั้น ร้อยละ 63.8
ย้ายถิ่นเพราะการสมรสและร้อยละ 31 ย้ายเพื่ออยู่กับญาติ ส่วนที่ย้ายเพื่ออยู่ในชุมชนมุสลิม
ตลอดจนความจำเป็นในการประกอบอาชีพ มีทั้งสิ้น ร้อยละ 5 ของผู้ย้ายถิ่น (ตารางที่ 5.27)

จึงกล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มของการย้ายถิ่น
จากชุมชนมุสลิม เขตชั้นในซึ่งมีประชากรหนาแน่น ไปยังชุมชนไทยมุสลิม เขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก
ทำให้ชุมชนไทยมุสลิมในเขตทั้งสองขยายตัวมากขึ้น ดังเห็นได้จากจำนวนชาวไทยมุสลิมซึ่งเพิ่มมาก

ขึ้น และจำนวนมัสยิดใหม่ซึ่งสร้างจำนวนมากขึ้นในสองเขตดังกล่าวตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ตารางที่ 5.26 การย้ายถิ่นระหว่างชุมชน

ย้ายจากชุมชนมุสลิม	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ใช่	8	61.5	24	88.9	15	83.3	47	100.0	81.1
ไม่ใช่	5	38.5	3	11.1	3	16.7	11	100.0	18.9
รวม	13	100.0	27	100.0	18	100.0	58	100.0	100.0

ตารางที่ 5.27 เหตุผลการย้ายถิ่น

เหตุผล	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อยู่ใกล้ญาติ	3	23.1	7	25.9	8	44.4	18	100.0	31.0
สมรส	8	61.5	20	74.1	9	50.0	37	100.0	63.8
อื่น ๆ	2	15.4	-	-	1	5.6	3	100.0	5.2
รวม	13	100.0	27	100.0	18	100.0	58	100.0	100.0

3.2 ความเป็นศูนย์กลางของมัสยิด

มัสยิดเป็นศาสนสถานที่มีมุสลิมใช้ประกอบพิธีทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การละหมาด แม้ว่าการละหมาดจะกระทำที่ใดก็ได้ เช่น ที่บ้าน ที่ทำงาน ขอแค่ให้เป็นพื้นที่ที่สะอาด แต่โดยทั่วไป การละหมาดจะกระทำรวมกันที่มัสยิด การสร้างมัสยิดจึงสร้างเพื่อประกอบพิธีศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งการละหมาด และมักสร้างให้มองเห็นได้เด่นชัดกลางหมู่บ้าน ชุมชน ละแวก หรือเมือง เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงมัสยิดจึงมีลักษณะเป็นศูนย์กลางของมวลมุสลิม และมีลักษณะเป็น

ศูนย์กลางของชุมชนด้วย นอกจากมัสยิดจะเป็นศาสนสถานของมุสลิมในการประกอบพิธีศาสนาแล้ว มัสยิดยังมีบทบาทและหน้าที่อื่น ๆ ในชุมชนอีกด้วย เช่น เป็นที่อบรมศาสนา ประกอบพิธีในวันสำคัญของศาสนา จัดการแต่งงาน (นิกะห์) ให้บริการยืมสิ่งของเครื่องใช้ บริการค้ำห้องสมุดหรือตู้หนังสือสำหรับประชาชน เป็นอุปรณ์พยาบาลเบื้องต้น เป็นที่ชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น

ผลจากการศึกษาถึงความสำคัญของมัสยิดต่อชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่แล้ว เมื่อมีชุมชนเกิดขึ้น จะต้องมีการสร้างมัสยิดเพื่อบริการต่อชุมชน มัสยิดจึงสร้างหลังจากมีชุมชนเกิดขึ้น ทั้งนี้ชาวไทยมุสลิมที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 96.4 ใ้ระบุว่า มัสยิดในชุมชนของตนได้สร้างขึ้นหลังจากที่มีชุมชนเกิดขึ้นแล้ว (ตารางที่ 5.28) และชุมชนไทยมุสลิมทุกแห่งควรมีมัสยิดประจำชุมชน เพื่อความสะดวกต่อการประกอบพิธีทางศาสนา ทั้งนี้ร้อยละ 97.6 ของทั้งหมดเห็นด้วยว่า ควรให้มัสยิดในชุมชนของตนเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา (ตารางที่ 5.29) จากการที่มัสยิดมีขึ้นเพื่อชาวมุสลิมในชุมชน ผู้สร้างมัสยิดจึงเป็นสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ (ตารางที่ 5.30) มัสยิดซึ่งสมาชิกในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของโดยร่วมมือร่วมใจ และกำลังทรัพย์ในการสร้าง จึงเป็นเสมือนศูนย์รวมทั้งทางด้านจิตใจ และสังคมของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งรู้จักกันจึงพอใจที่จะไปประกอบพิธีทางศาสนาในมัสยิดประจำชุมชนของตนเองมากกว่ามัสยิดในชุมชนอื่น (ตารางที่ 5.31) และต่างก็ยอมรับว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชนของตน (ตารางที่ 5.32)

อนึ่ง ชาวไทยมุสลิม ส่วนใหญ่ร้อยละ 88 ยังเชื่อว่าเมื่อมีการสร้างมัสยิดขึ้นแล้วชุมชนจะขยายตัวอันเนื่องจากมุสลิมย้ายถิ่นหรือมาขึ้นทะเบียน เป็นสำปฐุขของมัสยิดจากชุมชนอื่น เนื่องจากความสะดวกในการเดินทางไปมัสยิดที่สร้างใหม่นั้น (ตารางที่ 5.33)

ตารางที่ 5.28 การสร้างมัสยิดขึ้นในชุมชน

การสร้างมัสยิด	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ก่อนมีชุมชน	-	-	2	2.4	7	7.4	9	100.0	3.6
หลังมีชุมชน	72	100.0	82	97.6	87	92.6	241	100.0	96.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.29 ทศนคติของประชากรในชุมชนต่อการมีมัลลิต

การมีมัลลิต	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ควรมี	69	95.8	82	97.6	93	98.9	244	100.0	97.6
ไม่แน่ใจ	3	4.2	2	2.4	1	1.1	6	100.0	2.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.30 ผู้สร้างมัลลิตในชุมชน

สมาชิกในชุมชน เป็นผู้สร้าง	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งสิ้น		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ใช่	72	100.0	83	98.8	92	97.9	247	100.0	98.8
ไม่แน่ใจ	-	-	1	1.2	2	2.1	3	100.0	1.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.31 การไปมัลลิตของประชากรตัวอย่าง

มัลลิตที่ไปเป็นประจำ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ในชุมชน	51	70.8	84	100.0	94	100.0	229	100.0	91.6
นอกชุมชน	21	29.2	-	-	-	-	21	100.0	8.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.32 ทศนคติการเป็นศูนย์รวมของมัสยิดในชุมชน

มัสยิดเป็นศูนย์รวม	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ใช่	72	100.0	84	100.0	91	96.8	247	100.0	98.8
ไม่ใช่	-	-	-	-	3	3.2	3	100.0	1.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.33 ทศนคติการขยายตัวของชุมชนเนื่องจากมัสยิด

มัสยิดทำให้ ชุมชนขยายตัว	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ใช่	48	66.7	82	97.6	90	95.7	220	100.0	88.0
ไม่ใช่	24	33.3	2	2.4	4	4.3	30	100.0	12.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

กล่าวได้ว่า ชุมชนไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมักตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน เป็นละแวกย่านหรือชุมชนของตน นิยมที่จะสร้างมัสยิดเพื่อเป็นศูนย์รวมของชุมชนโดยอาศัยความศรัทธา และกำลังทรัพย์ของสัปบุรุษในชุมชน ทำให้มัสยิดในแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันทั้งในรูปลักษณะและศิลปกรรม แต่ที่เหมือนกันประการหนึ่งคือ เป็นที่ยอมรับว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมและเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยมุสลิมประจำชุมชนของตน และยังมีส่วนทำให้ชุมชนขยายตัวอีกด้วย

ผลจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ "การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อมัสยิด ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนมุสลิม" และเพื่อเป็นการยืนยันและเสริมสมมติฐานดังกล่าวข้างต้น จึงใช้วิธีวิเคราะห์ทางสถิติด้วยวิธีไคสแควร์ (Chi Square) ที่มีนัยสำคัญดังต่อไปนี้ช่วยในการวิเคราะห์ (ตารางที่ 5.34-5.37)

ตารางที่ 5.34 ทศนคติเกี่ยวกับการที่ชุมชนควรมีมัสยิดและมัสยิดทำให้ชุมชนขยายตัว

	ชุมชนขยาย	ขยาย	ไม่ขยาย	รวม
ควรมีมัสยิด				
ควรมี		88.9 (217)	11.1 (27)	100.0 (244)
ไม่แน่ใจ		50.0 (3)	50.0 (3)	100.0 (6)
รวม		88.0 (220)	12.0 (30)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 8.41 \quad \chi_{df}^2 (.01) = 6.64 \quad \text{แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ } p < 0.1$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ ทศนคติของชาวไทยมุสลิมที่เห็นว่าชุมชนควรมีมัสยิดมีความสัมพันธ์กับชาวไทยมุสลิมที่เห็นว่ามัสยิดทำให้ชุมชนขยาย

เมื่อเปรียบเทียบร้อยละในกลุ่มผู้มีความเห็นว่ามัสยิดทำให้ชุมชนขยาย ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 88.0 ของผู้ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดกับทศนคติที่เห็นว่าควรมีมัสยิดในชุมชน พบว่า ร้อยละ 88.9 ของประชากร มีความเห็นว่าควรมีมัสยิดในชุมชน

จึงกล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมมีทศนคติเห็นว่าควรมีมัสยิดในชุมชน ด้วยเหตุที่เป็นศาสนาสถาน และมีบทบาทหน้าที่ต่อมวลมุสลิมในทุก ๆ ด้าน การมีมัสยิดจึงเป็นส่วนทำให้ชุมชนขยายตัวด้วย

ตารางที่ 5.35 ทิศนคติเกี่ยวกับชุมชนควรมีสถียคและสมาชิกในชุมชน เป็นผู้สร้างมัสยิด

สมาชิคชุมชนสร้าง	ใช่	ไม่แน่ใจ	รวม
ควรมีสถียค			
ควรมี	99.2 (242)	0.8 (2)	100.0 (244)
ไม่แน่ใจ	83.3 (5)	16.7 (1)	100.0 (6)
รวม	98.8 (247)	1.2 (3)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 13.05 \quad \chi_{df}^2 (.01) = 6.64 \quad \text{แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ} \quad p < .01$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิมกลุ่มที่มีความเห็นว่สมาชิกชุมชน เป็นผู้สร้างมัสยิด มีจำนวนร้อยละ 98.8 เมื่อคุมด้วยประชากรกลุ่มที่มีทัศนคติว่าควรมีสถียคในชุมชน ประชากรที่เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงมีความเห็นว่สมาชิกในชุมชน เป็นผู้สร้างมัสยิดในชุมชน กล่าวคือ ประชากรกลุ่มที่เห็นว่ควรมีสถียคในชุมชน ร้อยละ 99.2 เห็นว่สมาชิกในชุมชน เป็นผู้สร้างมัสยิด

โดยสรุปแล้ว ความเห็นทั้ง 2 ประการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน จึงกล่าวได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดมีทัศนคติเห็นว่ควรมีสถียคในชุมชน และสมาชิกชุมชนเป็นผู้สร้างมัสยิด

ตารางที่ 5.36 ทศนคติเกี่ยวกับการที่ชุมชนควรมีสถิต กับมัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน

มัสยิดเป็นศูนย์รวม	ใช่	ไม่แน่ใจ	รวม
ควรมีสถิต			
ควรมี	98.8 (241)	1.2 (3)	100.0 (244)
ไม่แน่ใจ	83.3 (5)	16.7 (1)	100.0 (6)
รวม	98.4 (246)	1.6 (4)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 8.48 \quad \chi^2_{df} (.01) = 6.64 \quad \text{แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ } p < .01$$

จากค่าสถิติที่ปรากฏแสดงว่า ประชากรที่มีทัศนคติเห็นว่าชุมชนควรมีสถิต มีความสัมพันธ์กับประชากรที่มัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน

หากพิจารณาอัตราร้อยละของประชากรที่มัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน พบว่า มีจำนวนร้อยละ 98.4 ของประชากรที่เป็นตัวอย่างทั้งหมด เมื่อคุณด้วยกลุ่มที่มีความเห็นว่าชุมชนควรมีสถิต ประชากรส่วนใหญ่ก็ยังมีทัศนคติเห็นว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยมีจำนวนทั้งหมดร้อยละ 98.8 ของกลุ่ม

โดยสรุปแล้ว พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าชุมชนควรมีสถิต และมัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน

ตารางที่ 5.37 ทศนคติที่เห็นว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชนแต่ละเขต

เขต	มัสยิดเป็นศูนย์รวม	ใช่	ไม่แน่ใจ	รวม
ชั้นใน		100.0 (72)	-	100.0 (72)
ชั้นกลาง		100.0 (84)	-	100.0 (84)
ชั้นนอก		96.8 (91)	3.2 (3)	100.0 (94)
รวม		98.8 (247)	1.2 (3)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 3.33 \quad \chi^2_{df} (.05) = 5.99 \quad \text{คือ} \quad \text{แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ}$$

จากตาราง กลุ่มที่มีทัศนคติเห็นว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชนมีจำนวน 247 คน หรือร้อยละ 98.8 เมื่อคุมด้วยเขตที่อยู่อาศัยทั้ง 3 เขต พบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความเห็นว่า มัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชน กล่าวคือ กลุ่มประชากรเขตชั้นใน และเขตชั้นกลางทั้งหมดเห็นว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชน ส่วนประชากรเขตชั้นนอกร้อยละ 96.8 เห็นว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของชุมชน

จากผลดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านที่อยู่ของประชากรผู้ถูกสัมภาษณ์ในแต่ละเขต ไม่มีผลเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติที่ว่ามัสยิด เป็นศูนย์รวมของมุสลิมในชุมชน

โดยรวมแล้ว ผลจากการศึกษาด้วยตารางสถิติข้างต้น มีความสอดคล้องกับสมมติฐาน แม้จะมีค่าทางสถิติที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญบ้าง แต่หากพิจารณาเปรียบเทียบอัตราร้อยละ ก็ยังพบความแตกต่างได้ชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ "การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อมัสยิดซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนมุสลิม"

3.3 ความเคร่งครัดในการนับถือศาสนา

การที่บุคคลใดอยู่ในวัฒนธรรมอิสลาม คือ มีวิถีชีวิตตามบทบัญญัติแห่งอัลกุรอาน และจรรยาวัตรอย่างเที่ยงแท้ ด้วยการรับคำปฏิญาณด้วยจิตใจและความศรัทธา เขาคือมุสลิมที่สมบูรณ์ และแน่นอนหลักการและข้อปฏิบัติต่าง ๆ แห่งวัฒนธรรมอิสลาม ล้วนแต่เป็นสัจธรรมและความดีงามที่จะทำให้มีระเบียบ ยุติธรรม มีความสุข ทั้งในชีวิตครอบครัว เพื่อนบ้าน มิตรสหาย ด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า มุสลิมต้องเคร่งครัดในบทบัญญัติของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม ทำให้ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร

สำหรับวัฒนธรรมทางศาสนาที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่การละหมาดของสัปบุรุษให้ครบวันละ 5 เวลา ซึ่งอาจทำในสถานที่ใด ๆ ก็ได้ นอกจากมัสยิด ทั้งนี้ต้องเป็นสถานที่สะอาด และถึงวันศุกร์ก็ต้องไปประกอบพิธีละหมาดที่มัสยิด ซึ่งมีการนั่งสวดรวมในมัสยิด กล่าวบทขอพรต่าง ๆ และระลึกถึงพระเจ้า (กรมการศาสนา 2522: 25)

ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวไทยมุสลิมเกือบครึ่งหนึ่งไปประกอบพิธีที่มัสยิดทุกวัน และร้อยละ 29.2 ไปเป็นบางวันในสัปดาห์ ซึ่งหมายถึงการไปมัสยิดมากกว่า 1 ครั้งในสัปดาห์ ส่วนอีกร้อยละ 10 ที่ไปละหมาดที่มัสยิดเฉพาะวันศุกร์ที่เหลือ ร้อยละ 14 ไปมัสยิดเพื่อจะละหมาดในวันสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุสลิมสตรีที่มีโอกาสไปละหมาดที่มัสยิดน้อยกว่ามุสลิมชายในบางกรณี นอกนั้นเป็นผู้ที่เคร่งครัดในหลักปฏิบัติทางศาสนาน้อยซึ่งมีอยู่จำนวนหนึ่ง (ตารางที่ 5.38)

อนึ่งการปฏิบัติประเพณีทางศาสนาของประชากรในกรุงเทพฯ จากการเปรียบเทียบพบว่า อิสลามมีกชนร้อยละ 70 ทำละหมาดสม่ำเสมอ ส่วนชาวพุทธร้อยละ 31 ไปทำบุญที่วัดสม่ำเสมอ (สำนักนโยบายและแผน 2527: 17)

ในด้านทัศนคติเกี่ยวกับความเคร่งครัดในหลักปฏิบัติในศาสนาของสมาชิกในครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 81.2 เห็นว่าครอบครัวของตนมีความเคร่งครัดในหลักปฏิบัติของศาสนาาก ร้อยละ 14 ที่เคร่งครัดปานกลาง และกลุ่มที่เคร่งครัดน้อยมีเพียงร้อยละ 4.8 ของทั้งหมด (ตารางที่ 5.39)

ส่วนการไปละหมาดในมัสยิดนั้น ชาวไทยมุสลิมจำนวนร้อยละ 68.4 มีความเห็นว่าไม่มีความจำเป็นในการไปประกอบพิธีในมัสยิดของชุมชนอื่น โดยมีสัดส่วนที่สูงในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก ส่วนเขตชั้นในตอบว่าไม่จำเป็นต้องไปละหมาดที่มัสยิดอื่น ร้อยละ 58.3 สำหรับความจำเป็นที่ต้องไปประกอบพิธีที่มัสยิดอื่น ๆ มีร้อยละ 31.6 ของทั้งหมด ทั้งนี้ มีสัดส่วนสูงที่สุด ในเขตชั้นใน ร้อยละ 41.7 ของเขตที่ต้องไปประกอบพิธีที่มัสยิดอื่น ซึ่งอาจเนื่องจากสาเหตุของการประกอบอาชีพนอกชุมชน หรือมีกิจธุระจำเป็นต้องเดินทางไปอื่น ทำให้จำเป็นต้องไปประกอบพิธีศาสนาที่มัสยิดอื่น แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นมัสยิดใกล้ที่ทำงานซึ่งสะดวกต่อการเดินทาง (ตารางที่ 5.40)

ตารางที่ 5.38 ความถี่ในการไปประกอบพิธีที่มัสยิด

ความถี่	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ทุกวัน	35	48.6	29	34.5	53	56.4	117	100.0	46.8
บางวันในสัปดาห์	29	40.3	25	29.8	19	20.2	73	100.0	29.2
เฉพาะวันศุกร์	8	11.1	5	6.0	12	12.8	25	100.0	10.0
เฉพาะวันสำคัญศาสนา	-	-	25	29.8	10	10.6	35	100.0	14.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.39 ความเคร่งศาสนาของประชากรตัวอย่าง

ความเคร่งศาสนา	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เคร่งมาก	48	66.7	76	90.5	79	84.0	203	100.0	81.2
เคร่งปานกลาง	22	30.6	4	4.8	9	9.6	35	100.0	14.0
เคร่งน้อย	2	2.7	4	4.8	6	6.4	12	100.0	4.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.40 ความจำเป็นในการไปประกอบพิธีศาสนาที่มีฮัยอ์อื่น

ความจำเป็น	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
จำเป็น	30	41.7	25	29.8	24	25.5	79	100.0	31.6
ไม่จำเป็น	42	58.3	59	70.2	70	74.5	171	100.0	68.4
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

อนึ่ง ความเคร่งครัดในหลักศาสนาของมุสลิมส่วนใหญ่ดังกล่าว เป็นสิ่งยืนยันให้ทราบถึง "อิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร" ซึ่งเป็นสมมติฐานการศึกษานี้ประการหนึ่ง และเพื่อยืนยันสนับสนุนสมมติฐานจึงขอเสนอตารางค่าสถิติต่อไปนี้ประกอบการพิสูจน์สมมติฐาน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.41 ความสัมพันธ์ระหว่างเขตกับความเคร่งในการนับถือศาสนาอิสลาม

เขต	ความเคร่ง			
	เคร่งมาก	เคร่งปานกลาง	เคร่งน้อย	รวม
ชั้นใน	66.7 (48)	30.6 (22)	2.7 (2)	100.0 (72)
ชั้นกลาง	90.4 (76)	4.8 (4)	4.8 (4)	100.0 (84)
ชั้นนอก	84.1 (79)	9.6 (9)	6.3 (6)	100.0 (94)
รวม	81.2 (203)	14.0 (35)	4.8 (12)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 24.5 \chi^2_{df} (.01) = 13.3 \text{ คือ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ } p < .01$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ แสดงว่าชาวไทยมุสลิม เขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอกของ กรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์กับความเคร่งในการนับถือศาสนาอิสลาม อย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 99

หากพิจารณา อัตราร้อยละของชาวไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่างทั้ง 3 เขต พบว่า ร้อยละ 81.2 ของชาวไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่างมีความเคร่งศาสนา มาก โดยเฉพาะเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอกมีความเคร่งมากคือ ร้อยละ 90.4 และ 84.1 ของเขตตามลำดับ ส่วนเขตชั้นในมีผู้เคร่งศาสนา ร้อยละ 66.7 โดยน้อยกว่าอัตราร้อยละในเขตชั้นกลางและชั้นนอก ซึ่งอาจมีสาเหตุจากสภาพเมืองชั้นในมีปัจจัยที่ทำให้ความเคร่งศาสนาน้อยลง เช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ มีความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาอิสลามมาก ซึ่งเป็นไปตามวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมที่ดำรงชีวิตผูกพันกับศาสนาอิสลามทุก ๆ ด้าน

ตารางที่ 5.42 โครงสร้างของเพศกับความเคร่งศาสนา

เพศ	ความเคร่ง			
	เคร่งมาก	เคร่งปานกลาง	เคร่งน้อย	รวม
ชาย	89.5 (154)	9.3 (16)	1.2 (2)	100.0 (172)
หญิง	62.8 (49)	24.4 (19)	12.8 (10)	100.0 (78)
รวม	81.2 (203)	14.0 (35)	4.8 (12)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 28.6 \quad \chi^2_{df} (.01) = 9.21 \quad \text{คือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .01$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ แสดงว่า เพศของประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับความเคร่งในการนับถือศาสนาอิสลาม

จากตาราง เมื่อพิจารณาอัตราร้อยละของประชากรกลุ่มที่เคร่งศาสนา มาก ซึ่งมีร้อยละ 81.2 ของทั้งหมด ในกลุ่มดังกล่าวเป็นชายจำนวนร้อยละ 89.5 ของมุสลิมชาย เมื่อเทียบกับมุสลิมที่เป็นหญิงซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มเคร่งศาสนา พบว่ามีร้อยละ 62.8 และเคร่งปานกลางร้อยละ 24.4 ส่วนกลุ่มประชากรที่เคร่งศานาน้อยมีเพียงร้อยละ 4.8 ของทั้งหมด ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมหญิง

กล่าวได้ว่า มุสลิมที่เป็นชาย มีความเคร่งครัดในหลักศานามากกว่ามุสลิมที่เป็นหญิง ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของมุสลิมที่เป็นชายในทางศานาอิสลามมีมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามมุสลิมทั้งหญิงและชายส่วนใหญ่ที่ศึกษาก็มีความเคร่งครัดในหลักศานามาก

ตารางที่ 5.43 โครงสร้างอายุกับความเคร่งศาสนา

อายุ	ความเคร่ง			
	เคร่งมาก	เคร่งปานกลาง	เคร่งน้อย	รวม
20-30	67.9 (19)	25.0 (7)	7.1 (2)	100.0 (28)
31-45	74.4 (64)	16.3 (14)	9.3 (8)	100.0 (86)
46-60	91.8 (67)	8.2 (6)	-	100.0 (73)
มากกว่า 60	84.1 (53)	12.7 (8)	3.2 (2)	100.0 (63)
รวม	81.2 (203)	14.0 (35)	4.8 (12)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 14.5 \chi^2_{df} (.05) = 12.6 \text{ คือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .05$$

จากสถิติที่ปรากฏ แสดงว่า อายุของประชากรมีความสัมพันธ์กับความเคร่งในการนับถือศาสนาอย่างเห็นเด่นชัด

ผลจากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มประชากรที่เคร่งศาสนามากซึ่งมีจำนวนร้อยละ 81.2 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนั้น กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 46-60 ปี จะมีอัตราร้อยละของผู้เคร่งศาสนามากที่สุด กล่าวคือ มีร้อยละ 91.8 ของประชากรกลุ่มนี้ รองลงมาได้แก่กลุ่มประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งเคร่งศาสนามาก มีร้อยละ 84.1 ส่วนกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 31-45 ปี และกลุ่มอายุ 20-30 ปี จะมีอัตราความเคร่งมากลดลงตามกลุ่มอายุโดยมีอัตราร้อยละ 74.4 และร้อยละ 67.9 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มประชากรที่เคร่งศาสนาปานกลาง และเคร่งศานาน้อย มีจำนวนไม่มาก

จึงกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่ของประชากรทุกกลุ่มอายุมีความเคร่งศาสนามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะมีความเคร่งครัดในศานาน้อยกว่าผู้สูงอายุ

ตารางที่ 5.44 ระดับการศึกษากับความเคร่งศาสนาของประชากรตัวอย่าง

การศึกษา	ความเคร่ง			
	เคร่งมาก	เคร่งปานกลาง	เคร่งน้อย	รวม
ไม่เกินประถมศึกษา	85.0 (130)	8.5 (13)	6.5 (10)	100.0 (153)
มัธยมศึกษา	70.6 (48)	26.5 (18)	2.9 (2)	100.0 (68)
อุดมศึกษา	86.2 (25)	13.8 (4)	-	100.0 (29)
รวม	81.2 (203)	14.0 (35)	4.8 (12)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 15.5 \quad \chi^2_{df} (.05) = 12.6 \quad \text{คือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .05$$

จากค่าสถิติที่ปรากฏ แสดงว่า การศึกษาของประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับความเคร่งในการนับถือศาสนาอย่างเห็นเด่นชัด

เมื่อพิจารณา กลุ่มประชากรที่มีความเคร่งในศาสนา มาก ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 81.2 ของทั้งหมดนั้น พบว่า กลุ่มผู้มีความรู้ระดับอุดมศึกษา และกลุ่มที่มีความรู้ระดับไม่เกินประถมศึกษา มีอัตราร้อยละของผู้ที่เคร่งศาสนา มากอยู่ในระดับสูงใกล้เคียงกัน กล่าวคือมีร้อยละ 86.2 และร้อยละ 85.0 ของกลุ่มตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีความรู้ระดับมัธยมศึกษา มีเพียงร้อยละ 70.6 ที่เคร่งศาสนา มาก

อย่างไรก็ตาม ประชากรที่มีการศึกษาทุกกลุ่มระดับจะมีความเคร่งในหลักปฏิบัติของศาสนา มาก โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความรู้ระดับอุดมศึกษา และกลุ่มที่ไม่เกินประถมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยประกอบอื่น ๆ ดังเช่น ระดับอายุในกลุ่มผู้มีการศึกษาระดับไม่เกินประถมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษาทางด้านศาสนาจากต่างประเทศของสัปปุริช

ตาราง 5.45 ความสัมพันธ์ระหว่างเขตและความถี่ในการไปมัสยิด

ความถี่ เขต	ทุกวัน	บางวันใน สัปดาห์	เฉพาะ วันศุกร์	เฉพาะ วันสำคัญ	รวม
ชั้นใน	48.6 (35)	40.3 (29)	11.1 (8)	-	100.0 (72)
ชั้นกลาง	34.5 (29)	29.8 (25)	5.9 (5)	29.8 (25)	100.0 (84)
ชั้นนอก	56.4 (53)	20.2 (19)	12.8 (12)	10.6 (10)	100.0 (94)
รวม	46.8 (117)	29.2 (73)	10.0 (25)	14.0 (35)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 28.1 \quad \chi^2_{df} (.01) = 16.8 \quad \text{คือแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .01$$

จากค่าทางสถิติที่ปรากฏ แสดงว่าประชากรที่ตอบแบบสอบถามในเขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอกของกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยิด อย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 99

หากพิจารณาอัตราร้อยละของชาวไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่างทั้ง 3 เขต พบว่า ร้อยละ 46.8 ไปประกอบพิธีที่มัสยิดทุกวัน โดยแบ่งเป็นสัปดาห์เขตชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก มีอัตราร้อยละ 48.6 34.5 และ 56.4 ตามลำดับ ส่วนประชากรที่ไปมัสยิดเป็นบางวันในสัปดาห์ มีร้อยละ 29.2 โดยมีจำนวนมากในเขตชั้นใน สำหรับประชากรที่ไปประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยิดในวันศุกร์มีร้อยละ 10 และประชากรที่ไปมัสยิดเฉพาะวันสำคัญมีร้อยละ 14 ทั้งนี้ มีสูงสุดในเขตชั้นกลาง

โดยรวมแล้ว แม้ว่าชาวไทยมุสลิมที่เป็นตัวอย่างเกือบทั้งหมดไปประกอบพิธีทางศาสนาเป็นประจำในมัสยิด แต่ก็พบว่าชาวไทยมุสลิมเขตชั้นนอกไปมัสยิดบ่อยครั้งกว่า ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ใกล้มัสยิด และส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรที่มีความเคร่งในศาสนาาก รองลงมาได้แก่กลุ่มไทยมุสลิมเขตชั้นใน ซึ่งส่วนใหญ่ไปมัสยิดใกล้ที่ทำงาน สำหรับเขตชั้นกลาง แม้จะพบว่ามีความเคร่งศาสนาจำนวนมากกว่าเขตอื่น แต่ความถี่ของการไปมัสยิดน้อยกว่า ซึ่งอาจเนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนเป็นสตรี และอีกบางส่วนเป็นกลุ่มผู้มีอายุน้อย

ตารางที่ 5.46 ความเคร่งศาสนากับระดับการเป็นอิสลามในบ้าน

ระดับ ความเคร่ง	สูง	ปานกลาง	น้อย	รวม
	เคร่งมาก	70.5 (143)	20.2 (41)	9.3 (19)
เคร่งปานกลาง	45.7 (16)	42.9 (15)	11.4 (4)	100.0 (35)
เคร่งน้อย	66.7 (8)	33.3 (4)	-	100.0 (12)
รวม	66.8 (167)	24.0 (60)	9.2 (23)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 10.88 \quad \chi^2_{df} (.05) = 9.49 \quad \text{แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ } p < .05$$

จากค่าสถิติที่ปรากฏ ความเคร่งศาสนาของชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์กับระดับการเป็นอิสลามในบ้าน เพราะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95

หากพิจารณาเปรียบเทียบอัตราร้อยละในตาราง พบว่าภายในกลุ่มที่มีผู้เคร่งศาสนามาก จะมีระดับการเป็นอิสลามในบ้านสูงตามด้วย กล่าวคือ มีร้อยละ 70.5 ของกลุ่มผู้เคร่งศาสนามาก ส่วนกลุ่มที่มีความเคร่งศาสนามาก แต่มีระดับการเป็นอิสลามปานกลาง มีร้อยละ 20.2 และกลุ่มผู้เคร่งศาสนาแต่มีระดับการเป็นอิสลามในบ้านน้อย มีร้อยละ 9.3 อย่างไรก็ตามกลุ่มที่มีความเคร่งปานกลาง และเคร่งน้อย แต่มีระดับการเป็นอิสลามในบ้านสูง มีร้อยละ 45.7 และร้อยละ 66.7 ตามลำดับ

กล่าวได้ว่า ความเคร่งศาสนาของชาวไทยมุสลิม มีความสัมพันธ์กับระดับการเป็นอิสลามในบ้าน กล่าวคือ กลุ่มผู้ที่มีความเคร่งศาสนามาก ส่วนใหญ่จะมีระดับการเป็นอิสลามในบ้านอยู่ในระดับสูงด้วย

จากตารางค่าสถิติทั้งหมดข้างต้น ซึ่งสรุปโดยการใช้ตัวแปรความเคร่งศาสนาเป็นเกณฑ์ สำคัญนั้น เนื่องจาก ความเคร่งย่อมแสดงถึงการปฏิบัติความบทยุติค่าง ๆ ในศาสนา และความคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตของมวลมุสลิม ค่าทางสถิติดังกล่าว จึงยืนยันความสอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า "ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร"

4. ความสัมพันธ์ของชุมชนไทยมุสลิม กับชุมชนอื่น ๆ

ในการศึกษาส่วนนี้ ต้องการที่จะวิเคราะห์ดูว่า ชาวไทยมุสลิมที่มักตั้งถิ่นฐานในลักษณะละแวก หรือชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมือง จะใช้ชีวิตและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในแวดวงของตนเองมากกว่าที่จะสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่น ๆ หรือไม่อย่างไรทั้งในระดับธรรมดาเพียงผิวเผิน เช่น การพบปะพูดคุย หรือการคบในระดับที่ลึกซึ้งฐานะเพื่อนสนิท ตลอดจนการสมรสอยู่กินด้วยกัน ผลการศึกษาที่ได้ยังชี้ให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิมมีการผสมผสานกลมกลืนกับสังคมไทยส่วนใหญ่หรือไม่อย่างไร

4.1 การสมรส

ตามหลักศาสนาอิสลาม การเลือกคู่ครองของมุสลิมได้วางแนวทางไม่ให้แต่งงานกับคนต่างศาสนา หากจะแต่งงานต้องให้ผู้นั้นมาเป็นมุสลิมด้วยความศรัทธาก่อน และปฏิบัติตามแนวทางของระบอบอิสลาม เช่น ละหมาด ถือศีลอด บริจาคชะกาต ฯลฯ ไม่ใช่เป็นมุสลิมเพียงคำกล่าวปฏิญาณ หรือเข้าสู่หนัดสำหรับชาย เท่านั้น ทั้งนี้ เพราะอิสลามมีวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่มีเอกภาพของพระเจ้าอัลลอฮ์ ซึ่งไม่สามารถอ่อนโอน หรืออนุโลมให้เข้ากับศาสนาใดได้ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2522: 248-251)

ผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างของศาสนาดูเหมือนไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการสมรสระหว่างชาวไทยมุสลิมกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นหากปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ ๆ สำหรับชุมชนที่ศึกษาพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งของครอบครัวตัวอย่างจำนวนร้อยละ 44 มีญาติสมรสกับบุคคลที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามมาก่อน แต่เมื่อสมรสแล้วก็เข้ารับปฏิญาณเป็นมุสลิมตามคู่สมรส

อย่างไรก็ตาม ชาวไทยมุสลิมก็ยังคงมีความเห็นว่า มุสลิมควรสมรสกับมุสลิมด้วยกัน เนื่องจากมีพื้นฐานวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนามาก่อน ผลการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของการที่มีญาติ สมรสกับบุคคลที่มาเข้าศาสนาอิสลาม พบว่า ร้อยละ 39.2 เท่านั้นที่ยินดีและเห็นด้วย ซึ่งทุกคนให้เหตุผลว่าคู่สมรสจะต้องมาเข้าศาสนาอิสลาม ทำให้มีศาสนิกชนเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้มีทัศนคติเฉย ๆ ต่อการที่ญาติสมรสกับบุคคลต่างศาสนา มีร้อยละ 29.6 และผู้ไม่เห็นด้วยมีร้อยละ 31.2 ทั้งนี้กลุ่มดังกล่าวมักเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่เคร่งศาสนาและมีเหตุผลว่าผู้มาเข้าศาสนาอิสลามโดยการสมรสมักไม่เคร่งครัดในหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม (ตารางที่ 5.47 และ 5.48)

ตารางที่ 5.47 ครัวเรือนที่มีญาติแต่งงานกับผู้ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม

สมรส	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
มี	37	51.4	32	38.1	41	43.6	110	100.0	44.0
ไม่มี	35	48.6	52	61.9	53	56.4	140	100.0	56.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตาราง 5.48 ทัศนคติที่มีญาติแต่งงานกับผู้ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม

ทัศนคติ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ยินดีและเห็นด้วย	18	25.0	34	40.5	46	48.9	98	100.0	39.2
เฉย ๆ	27	37.5	29	34.5	18	19.1	74	100.0	29.6
ไม่เห็นด้วย	27	37.5	21	25.0	30	31.9	78	100.0	31.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

4.2 ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น

นอกจากความสัมพันธ์กับสมาชิกภายในครอบครัวและสมาชิกในชุมชนชาวไทยมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่ต้องติดต่อกับบุคคลภายนอกกลุ่มในระดับต่าง ๆ กัน ผลจากการศึกษาพบว่า ในด้านการใช้ชีวิตประจำวันนั้น ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานครมีการติดต่อกับสมาชิกชาวไทยที่นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ เนื่องจากความจำเป็นในด้านการประกอบอาชีพ การจับจ่ายซื้อของ เครื่องใช้ เป็นเพื่อนบ้านกัน หรือเป็นเพื่อนร่วมสถาบันศึกษา อย่างไรก็ตาม ชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ ก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะของการเป็นมุสลิม และมีการรวมกลุ่มระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้นภายในชุมชนของตน โดยมีลักษณะและวิถีชีวิตของมุสลิมอย่างเคร่งครัด แม้จะปรากฏให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิมสามารถเข้าอยู่ในสังคมส่วนอื่น ๆ หรือสังคมของชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีชาวไทยมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่มีชีวิตประจำวันสัมพันธ์อยู่เฉพาะกลุ่มไทยมุสลิมด้วยกัน ดังผลจากการศึกษาพบว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนน้อยที่มีการพบปะสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่ใช่ไทยมุสลิมในชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่เป็นการพบปะเฉพาะมุสลิมด้วยกันในอัตราร้อยละ 70.8 ที่พบปะไทยหลายกลุ่มพอ ๆ กันมีอัตราเพียงร้อยละ 13.6 และชาวไทยมุสลิมที่พบปะชาวไทยพุทธเป็นส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันมีอัตราร้อยละ 15.6 (ตารางที่ 5.49) ทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นด้านประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญ

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระดับลึกซึ้ง การเป็นเพื่อนที่ปรับทุกข์สุขกันนั้น พบว่า ชาวไทยมุสลิมจำนวนร้อยละ 80 มีเพื่อนสนิทที่เป็นมุสลิมด้วยกันหรือเกือบทั้งหมด ส่วนกลุ่มที่มีเพื่อนสนิทเป็นไทยมุสลิมและไทยพุทธพอ ๆ กันมีร้อยละ 10.8 และกลุ่มที่มีเพื่อนสนิทส่วนใหญ่เป็นไทยพุทธมีเพียงร้อยละ 9.2 เท่านั้น (ตารางที่ 5.50)

ในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ นั้น พบว่า ชาวไทยมุสลิมจำนวนครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีความจำเป็นต้องไปชุมชนอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน ส่วนอีกครึ่งหนึ่งไม่มีความจำเป็นต้องไป (ตารางที่ 5.51) ส่วนในด้านการประกอบอาชีพ มุสลิมส่วนใหญ่คือร้อยละ 62.8 มีอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนอื่น ส่วนอีกหนึ่งในสามเท่านั้นมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอื่น (ตารางที่ 5.52)

จึงกล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงมีความสัมพันธ์ในหมู่ชาวมุสลิมด้วยกันมากกว่า ทั้งในด้านการพบปะสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนสนิท หรือแม้ในการประกอบอาชีพ

ตารางที่ 5.49 ความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมอื่น

ความสัมพันธ์	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
มุสลิม เป็นส่วนใหญ่	45	62.5	59	70.2	73	77.7	177	100.0	70.8
มุสลิมพอ ๆ กับไทยพุทธ	12	16.7	12	14.3	10	10.6	34	100.0	13.6
ชาวไทยพุทธมากกว่า	15	20.8	13	15.5	11	11.7	39	100.0	15.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.50 ความสัมพันธ์ในระดับเพื่อนสนิท

เพื่อนสนิท	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
มุสลิม เป็นส่วนใหญ่	50	69.4	66	78.6	84	89.4	200	100.0	80.0
มุสลิมพอ ๆ กับไทยพุทธ	8	11.1	13	15.5	6	6.4	27	100.0	10.8
ไทยพุทธมากกว่า	14	19.4	5	6.0	4	4.3	23	100.0	9.2
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.51 ความจำเป็นในการเดินทางไปชุมชนอื่นในชีวิตประจำวัน

เดินทางไปชุมชนอื่น	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
จำเป็น	44	61.1	39	46.4	42	44.7	125	100.0	50.0
ไม่จำเป็น	28	38.9	45	53.6	52	55.3	125	100.0	50.0
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.52 ความสัมพันธ์ของอาชีพกับชุมชนอื่น

ความสัมพันธ์	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เกี่ยวข้อง	26	36.1	39	46.4	28	29.8	93	100.0	37.2
ไม่เกี่ยวข้อง	46	63.9	45	53.6	66	70.2	157	100.0	62.8
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

นอกจากนั้น ผลของการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชาวไทยมุสลิมกับบุคคลในสังคมในระดับเขต พบว่า ชาวไทยมุสลิมในเขตชั้นในมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิมมากกว่าในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอก ส่วนเขตชั้นนอกนั้น ชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมด้วยกันเองมากกว่าเขตอื่น ๆ

ดังจะเห็นว่า กลุ่มที่พบปะมุสลิม เป็นส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันมีจำนวนร้อยละ 70.8 ทั้งนี้กระจายอยู่ในเขตชั้นในต่ำที่สุดคือ ร้อยละ 62.5 ของจำนวนทั้งหมด และร้อยละ 70.2 กับ ร้อยละ 77.7 ในเขตชั้นกลางและเขตชั้นนอกตามลำดับ ส่วนไทยมุสลิมอีกร้อยละ 13.6 พบปะชาวไทยพุทธกับมุสลิมพอ ๆ กัน และร้อยละ 15.6 พบปะชาวไทยพุทธเป็นส่วนใหญ่

ซึ่งมีอัตราร้อยละของกลุ่มสูงในเขตชั้นใน กล่าวคือร้อยละ 20.8 ของเขตชั้นในพบปะชาวไทยพุทธ เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบอาชีพ และโอกาสที่จะพบปะชาวไทยพุทธมีมาก

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามพบปะ ผู้ที่เป็นมุสลิมด้วยกันมากกว่า ซึ่งแสดงวิถีชีวิตประจำวันที่มีความผูกพันกับกลุ่มบุคคลที่นับถือศาสนา เดียวกับตน (ตารางที่ 5.53)

ตารางที่ 5.53 แสดงความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมอื่นจำแนกตาม เขต

เขต	ความสัมพันธ์	ส่วนใหญ่ เป็นมุสลิม	มุสลิมพอ ๆ กับไทยพุทธ	ส่วนใหญ่ ไทยพุทธ	รวม
ชั้นใน		62.5 (45)	16.7 (12)	20.8 (15)	100.0 (72)
ชั้นกลาง		70.2 (59)	14.3 (12)	15.5 (13)	100.0 (84)
ชั้นนอก		77.7 (73)	10.6 (10)	11.7 (11)	100.0 (94)
รวม		70.8 (177)	13.6 (34)	15.6 (39)	100.0 (250)

$$\chi^2 = 4.65 \quad \chi^2_{df} (.05) = 9.49 \quad \text{คือแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ}$$

ผลการศึกษายังพบอีกว่า ความเคร่งในศาสนา มีความสัมพันธ์กับการคบหาเพื่อนสนิท ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ทั้งนี้ ผู้ที่มีความเคร่งในศาสนามากจะมีเพื่อนสนิท เป็นมุสลิมมากกว่าผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ

จากค่าทางสถิติ (ตารางที่ 5.54) พบว่า ความเคร่งในศาสนา มีความสัมพันธ์กับการมีเพื่อนสนิท โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ทั้งนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบอัตราร้อยละในตาราง พบว่า ภายในกลุ่มผู้ที่เคร่งศาสนา มาก จะมีเพื่อนสนิทส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิมมากด้วย กล่าวคือ มีอัตราร้อยละ 81.8 ของกลุ่มผู้เคร่งศาสนา มาก ส่วนกลุ่มผู้เคร่งศาสนาปานกลางจำนวนร้อยละ 80 และกลุ่มผู้เคร่งศาสนา น้อยร้อยละ 50 ก็ยังมีเพื่อนสนิทส่วนใหญ่ เป็นไทยมุสลิมด้วยกัน หรือกล่าวโดยรวมแล้ว ผู้ที่มีเพื่อนสนิทส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิมด้วยกันนั้นมีจำนวน ร้อยละ 80 ของชาวไทยมุสลิมที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ตารางที่ 5.54 ความเคร่งศาสนากับการมีเพื่อนสนิท

เพื่อนสนิท ความเคร่ง	ส่วนใหญ่เป็น ไทยมุสลิม	ไทยพุทธกับไทย มุสลิมพอ ๆ กัน	ส่วนใหญ่เป็น ไทยพุทธ	รวม
เคร่งมาก	81.8 (166)	11.3 (23)	6.9 (14)	100.0 (203)
เคร่งปานกลาง	80.0 (28)	5.7 (2)	14.3 (5)	100.0 (35)
เคร่งน้อย	50.0 (6)	16.7 (2)	33.3 (4)	100.0 (12)
รวม	80.0 (200)	10.8 (27)	9.2 (23)	100.0 (250)

$$\chi^2_{12,46} \quad \chi^2_{df} (,05) = 9,49 \text{ คือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ } p < ,05$$

โดยรวมแล้ว ศาสนาอิสลามมีส่วนทำให้ชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เป็นมุสลิมด้วยกันมากกว่าชาวไทยที่นับถือศาสนาอื่น และยังเป็นส่วนทำให้มุสลิมมีเพื่อนสนิทส่วนใหญ่เป็นมุสลิมด้วยกันมากกว่า ค่าสถิติจากตารางข้างต้นจึงยืนยันสมมติฐานอย่างเห็นได้ชัด

4.3 การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค

การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม เป็นเอกลักษณ์ของมุสลิมอีกประการหนึ่งที่ทำให้มุสลิมแตกต่างจากประชาชาติอื่น ในคัมภีร์อัลกุรอานให้เลือกรับประทานอาหารที่ขอบธรรมและน่าชื่นชม ไม่หมักหมม เหม็น เช่น ปลาจ๋า สิ่งที่ทำรับประทานได้แก่ เนื้อสัตว์ที่ตายเอง เลือด เนื้อหมู เนื้อสัตว์ที่ฆ่าโดยเปล่งนามอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เครื่องดื่มที่ห้าม เช่น สุรา สำหรับเนื้อหมูนั้น หากไม่มีอะไรจะรับประทานจริง ๆ จะต้องอดตาย ศาสนายังอนุญาตให้รับประทานได้ แต่สุรานั้น เป็นสิ่งที่ต้องห้ามยิ่งกว่าหมู เหล่านี้เป็นต้น

จากข้อบัญญัติทางศาสนา ทำให้ชาวไทยมุสลิมนิยมที่จะซื้ออาหารสำหรับบริโภคจากมุสลิมด้วยกันในตลาดทั้งในย่านหรือนอกย่าน โดยปกติในย่านหรือละแวกที่มีชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ มักมีพ่อค้ามุสลิมด้วยเสมอ เพื่อจะได้จำหน่ายอาหารสดรวมทั้งที่เป็นเนื้อสัตว์สำหรับมุสลิม ตลาดที่มีอาหารสดจำหน่ายที่สำคัญ เช่น ตลาดบางกะปิ ตลาดพระโขนง ตลาดมีนบุรี ตลาดหนองจอก ตลาดวงเวียนใหญ่ เป็นต้น ตลาดดังกล่าวจึงเป็นแหล่งซื้อขายอาหารที่สำคัญของชาวไทย

มุสลิมซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนการซื้ออาหารปรุงสำเร็จนั้น พบว่า มุสลิมส่วนใหญ่จำนวนประมาณครึ่งหนึ่ง ปรุงอาหารสำเร็จภายในครัวเรือนของคน เกือบหนึ่งในสามซื้ออาหารปรุงสำเร็จจากร้านค้าภายในชุมชน นอกนั้นจำนวนร้อยละ 17.2 ซื้ออาหารปรุงสำเร็จจากร้านค้านอกชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จากสะดวกไทยมุสลิมเขตชั้นใน เนื่องจากมีร้านอาหารมุสลิมใหญ่ ๆ หลายแห่ง และมีการคมนาคมสะดวก เช่น ย่านสุรวงศ์-สีลม ย่านเฉลิมกรุง ย่านสี่แยกบ้านแขก ย่านบางลำภู เป็นต้น (ตารางที่ 5.55) ส่วนในด้านสินค้าเครื่องใช้เครื่องอุปโภคบริโภคนั้น ไม่มีความจำเป็นที่ชาวไทยมุสลิมจะต้องซื้อจากภายในชุมชนพวกเดียวกัน ส่วนใหญ่ เกือบร้อยละ 90 จึงซื้อจากชุมชนภายนอกเป็นสำคัญ (ตารางที่ 5.58)

ตารางที่ 5.55 การซื้ออาหารปรุงสำเร็จ

การซื้ออาหารสำเร็จ	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ในชุมชน	31	43.1	23	27.4	19	20.2	73	100.0	29.2
นอกชุมชน	25	34.7	13	15.5	5	5.3	43	100.0	17.2
ปรุงเอง	16	22.2	48	57.1	70	74.5	134	10.00	53.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

ตารางที่ 5.56 การซื้อสิ่งของเครื่องใช้

การซื้อสิ่งของเครื่องใช้	เขตชั้นใน		เขตชั้นกลาง		เขตชั้นนอก		รวมทั้งหมด		ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ในชุมชน	8	11.1	14	16.7	4	4.3	26	100.0	10.4
นอกชุมชน	64	88.9	70	83.3	90	95.7	224	100.0	89.6
รวม	72	100.0	84	100.0	94	100.0	250	100.0	100.0

กล่าวโดยรวมแล้ว ชาวไทยมุสลิมแม้จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น สังคมอื่น ในกรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังคงลักษณะของการเป็นมุสลิมโดยเคร่งครัด และเนื่องจากบทบัญญัติทางศาสนาเกี่ยวกับอาหารที่ใช้บริโภค ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในการติดต่อซื้อขายสินค้าประเภทนี้ ส่วนการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น ส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะผิวเผิน แต่ในระดับลึกซึ้งนั้นยังคงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมด้วยกันมากกว่า

อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ต่างก็มีจิตสำนึก การเป็นคนไทยอย่างแน่นแฟ้น เช่นเดียวกับชาวไทยที่นับถือศาสนาอื่นโดยทั่วไป ทั้งนี้เป็นไปตามวัฒนธรรมไทยที่ได้ให้ยึดถือ เชื้อชาติ หรือศาสนา เป็นเครื่องแบ่งแยกสำหรับคนไทยด้วยกัน

ปัญหาเกี่ยวกับชุมชนไทยมุสลิม ในกรุงเทพมหานคร

บทบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลาม ส่งเสริมให้มุสลิมมีวิถีชีวิตตามหลักปฏิบัติโดยเคร่งครัด มีจิตใจดีงาม และมีความสุข แต่อย่างไรก็ตามชุมชนมุสลิมที่ประกอบด้วยคนหนุ่มมากในปัจจุบันย่อมมีปัญหาบางประการ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาของมัสยิด มัสยิดบางแห่งมีสภาพเก่า ทุรุดโทรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งมัสยิดเก่าที่สร้างด้วยไม้ ซึ่งสร้างมานานหลายสิบปีแล้ว ประกอบกับขนาดของมัสยิดมีขนาดเล็ก ทำให้พื้นที่คับแคบต่อสับปะรุษที่มาประกอบพิธีในวันสำคัญทางศาสนาประจำปี สับปะรุษส่วนใหญ่จึงมีความประสงค์จะสร้างมัสยิดหลังใหม่ที่เป็นอาคารคอนกรีต ซึ่งมีขนาดใหญ่เพียงพอ นอกจากนั้น ยังมีปัญหาเกี่ยวกับมัสยิดที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ บางแห่ง ซึ่งมีปัญหานี้สันตคค่างอันเป็นผลจากการสร้างมัสยิด และบางแห่งมีปัญหาสร้างมัสยิดไม่เสร็จสมบูรณ์ เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ มัสยิดหลายแห่งจึงมีความต้องการทุนอุดหนุนจากหน่วยราชการ เช่น กรมการศาสนา เป็นต้น

2. ปัญหาการศึกษาศาสนา ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับสับปะรุษในหลาย ๆ ชุมชนที่พบคือ ความต้องการส่งเสริมให้เด็กและผู้ใหญ่ได้รับการอบรม เรียนรู้ด้านศาสนาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานให้ดียิ่งขึ้น ฉะนั้น บางชุมชนซึ่งยังไม่มีโรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการศึกษาหลักธรรม จึงต้องการสร้างโรงเรียนสอนศาสนาในชุมชนของตน นอกจากนี้ บางชุมชนขาดแคลนผู้รู้ทางด้านศาสนา ทำให้ครูสอนศาสนามีจำนวนไม่เพียงพอต่อการให้บริการด้านนี้

3. ปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมในชุมชนไทยมุสลิมบางแห่งของ เขต
ชั้นในและ เขตชั้นกลาง

4. การย้ายถิ่นของลัทธิจากชุมชนเขตชั้นใน ทำให้จำนวนลัทธิที่มาประกอบ
พิธีทางศาสนาลดน้อยลง รวมทั้งการสร้างมัสยิดใหม่ ๆ ในเขตชั้นกลางและชั้นนอก ทำให้
ลัทธิแยกไปขึ้นทะเบียนกับมัสยิดใหม่ มัสยิดเก่าจึงมีลัทธิลดน้อยลง

5. อิทธิพลมีบ้านพักอาศัยอยู่ในชุมชนมัสยิดอื่น ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อของ
ลัทธิ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย